

Per a l'elaboració d'aquest treball s'ha comptat amb una llicència retribuïda concedida pel Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (DOGC núm. 4182 de 26.7.2004)

ITINERARI 2.- De la Jonquera a Cantallops

En aquest itinerari es fa un recorregut per la serra de [l'Albera](#), des de [la Jonquera](#) fins a [Cantallops](#), passant per l'ermita de [Sta. Llúcia](#) i el veïnat de [Requesens](#). Bona part del trajecte es fa pel territori del Paratge Natural d'Interès Nacional del Massís de l'Albera.

Iniciem el trajecte a la vila de la Jonquera. S'hi pot arribar per la carretera N-II o per l'autopista AP-7. Si venim des de Figueres, podem deixar el cotxe a l'entrada, a l'aparcament que hi ha prop del Centre d'Atenció Primària. L'autobús ens pot deixar al mateix lloc.

A més de l'itinerari entre les dues poblacions, us presento també un circuit per Requesens. Combinar les dues rutes senceres en un dia és excessivament llarg. Haureu de triar: o bé fer l'itinerari indicat o, pujar des de Cantallops pel camí que s'explica a l'itinerari i enllaçar amb el circuit per Requesens. Si no voleu passar dues vegades pel mateix lloc, podeu pujar des de Cantallops pel camí indicat i baixar per la pista o a l'inrevés. D'opcions n'hi ha moltes, però permeteu-me que us faci una recomanació: aneu-hi a la tardor; la diversitat de colors és impressionant! Des del verd fins al vermell, passant per tota la gamma de grocs i marrons. Hi tornareu, segur.

En la descripció, trobareu assenyalats en negreta els punts exactes als que fan referència els temps, les distàncies i les alçades. Les paraules subratllades i de color blau corresponen als hipervincles que us portaran directament a la informació inclosa al final de la descripció; en alguns casos coincideixen les dues condicions alhora en les mateixes paraules. En cursiva, podreu llegir les indicacions dels rètols que es troben pel camí. En alguns punts del recorregut és convenient deixar-lo i fer un "anar i venir" per a realitzar alguna visita interessant; aquestes situacions les trobareu descrites amb el text de color verd.

Durant la ruta, el temps s'ha mesurat sense tenir en compte les parades; per tant, quan es planifiqui la sortida cal afegir-hi el que es consideri necessari, en funció de les activitats que es vulguin portar a terme: observació del paisatge, identificació de la flora o dels rastres d'animals, recol·lecció de mostres, examen de les edificacions, comentaris històrics, narració de llegendes o, simplement, les parades tècniques necessàries per a reposar forces o menjar.

Les alçades i les distàncies estan mesurades amb un gps; no s'hi han comptat les anades i vingudes que es fan fora de l'itinerari i que estan descrites amb el text de color verd.

S'han inclòs unes propostes de treball. Cal tenir en compte que són precisament això: propostes. El que es pretén és donar idees o suggerir pautes; no es desitja, en cap cas, imposar qüestions o mètodes de treball. S'ha procurat que siguin ben variades i n'hi hagi per a la majoria de matèries i nivells, o que, si més no, siguin fàcilment adaptables a les necessitats de cadascú.

Al final trobareu un llistat dels [animals](#) que podeu trobar i de les [plantes](#) que s'han observat en aquest itinerari.

Descripció de l'itinerari

TEMPS	DISTÀNCIA	ALÇADA	
0 h 00 m	0 km	110 m	Deixem enrera el CAP de la Jonquera i seguim el carrer principal. A la primera oportunitat que tenim, girem a la dreta. És una mena de carrer de vianants entre dues cases que s'aguanten mitjançant unes bigues metàl·liques que el travessen de banda a banda. Carrer amunt, a la paret d'un edifici gran, es llegeix: <i>El Sol. Bar. Merendero</i>. Cal anar en direcció al rètol. Dalt la pujada (0,35 km) es troba un indicador verd del GR-11 a l'esquerra: <i>Sta. Llúcia. Requesens: 11 km</i>. És el camí que segueix la romeria a Sta. Llúcia. A partir d'aquest punt, es troben senyals de GR i senyals grogues, encara que bastant espaiades. Continuem amunt cap a la dreta. Quan s'acaba el carrer, cal seguir la pista amunt a l'esquerra. Caminem per terreny silícic amb sauló.
0 h 20 m	1,1 km	205 m	El camí convergeix a una pista que seguirem una estona, travessant la brolla d'estepes i brucs que fa de catifa a les sureres que han reviscolat dels darrers incendis.
0 h 24 m	1,3 km	225 m	Deixem la pista quan fa una corba a l'esquerra i el corriol continua recte.

			Hi ha una fletxa de fusta que indica: <i>Sta. Llúcia. S. XIII</i> . A 50 metres es troba una nova cruïlla: no s'ha d'anar recte, sinó cap a l'esquerra, tal com indiquen les fletxes grogues. A 20 m de la cruïlla deixem, a l'esquerra, una casa enrunada i caminem pel camí de sauló flanquejat de brucs i sureres.
0 h 26 m	1,5 km	240 m	Tornem a sortir a la pista . Cal anar cap a la dreta.
0 h 32 m	1,9 km	280 m	Compte! El corriol a la dreta, marcat en una pedra està mig amagat pels brucs. Convé no passar de llarg.
0 h 34 m	2,0 km	285 m	Tornem a la pista , que seguim amunt, deixant de banda un corriol que surt a la dreta. Al mig d'una corba a la dreta, surt un camí ample cap a l'esquerra que cal no agafar. Uns 10 metres més amunt, hem d'agafar un corriolet a l'esquerra.
0 h 48 m	2,8 km	335 m	Retornem a la pista i anem pujant cap a l'esquerra. S'arriba al barranc de Sta. Llúcia, encara que el camí continua per la pista sense creuar-lo. Als 3 km (0 h 55 m), després d'una corba de 90° a l'esquerra, mirant enrera, entre els troncs ennegrits de les sureres es veu, enrunat, el mas de Sta. Llúcia.
			
0 h 54 m	3,2 km	395 m	A les envistes de l'ermita de Sta. Llúcia, la pista comença a baixar. Just en el canvi de pendent cal agafar un corriol que s'enfila cap a l'esquerra.
			

			A la següent cruïlla de corriols, està marcat el de l'esquerra, que s'enfila per les feixes cap a la font.
0 h 58 m	3,4 km	410 m	Font de la Saula (segons Masclans: La "saula" és un salze femella. Al Baix Empordà, al gatell li diuen "saula trencadella"). Està molt ben arranjada i té una aixeta. L'aigua que en raja és molt bona. Recordeu tornar-la a tancar! Pugem per les escales que hi ha davant la font per tal de salvar les parets de pedra. Dues feixes més amunt, decorades amb vegetació introduïda, trobem la <i>font Vella</i>, datada el 1864 que, al menys els dies que hi hem anat, no raja. A l'esquerra hi ha una taula construïda amb l'antiga ara de l'altar de l'església de St. Miquel de Solans. Continuem pujant per les escales fins el cobert per a fer foc. Hem arribat a una esplanada on es va construir l'església de St. Miquel de Solans que, en deixar de ser parròquia es va dedicar a Sta. Llúcia. A la dreta hi ha l'ermita; només ens en separen uns quants metres i val la pena arribar-hi. A més, aquest és un bon lloc per esmorzar. Acabada la visita i havent reposat forces, reprenem el camí que, des de les escales per on hem pujat, es desvia cap a l'esquerra, deixant l'ermita a la dreta.

			La vegetació és molt similar a la que hem trobat abans de l'ermita, però per aquests verals es veuen més exemplars d'alzina; a la primavera, l'aire s'omple amb el perfum de la ginesta. El corriol s'enfila pel vessant de ponent del serrat de la Sureda, oferint-nos precioses vistes sobre el castell de Bellaguarda, el coll de Panissars, St. Julià dels Torts, etc... Bé, les darreres ara ja no tan precioses des que han començat a esplanar i foradar la muntanya per al TGV. Mentre anem pujant ens sembla comprendre perquè les màquines han de fer tanta fressa: amb el seu brogit ofeguen els crits de la muntanya en ser ferida per les pales i els trepants!
1 h 40 m	4,9 km	655 m	Arribem a una cruïlla amb un rètol mig esborrat: A l'esquerra: <i>Rocabertí</i>; a la dreta: <i>Requesens</i>. Uns metres més amunt trobem un altre camí que se'n va cap a l'esquerra. Hem de continuar recte i un xic a la dreta, pel camí marcat amb pilons de pedres.
1 h 50 m	5,6 km	745 m	Pedra dreta. Al primer cop d'ull sembla que es tracti d'un menhir. El fet que no el trobem catalogat ens fa pensar que anem errats. De tota manera, si la forma que té és a causa de l'erosió natural, més d'un arribarà a pensar que el caràcter sexual domina del tot la natura. Camí amunt, arribem a la carena. La vegetació es fa més esparsa i les mates resten ajagudes: hem de

			pensar que aquest és el pas de la tramuntana! Fàcilment s'assoleixen cops de més de 150 km/h en aquests cimals.
2 h 00 m	5,8 km	770 m	Puig dels Falguers o de la Barbota Des d'aquest punt podem observar el camí que haurem de seguir fins el coll de l'Auleda i el collet Fondo. Més enllà, la pista que davalla cap a Requesens i fins es veu el mateix castell de Requesens... Dalt la carena trobem un camí ample que va cap a una antena. A 100 m del cim, hi ha un eixamplament, com una mena de placeta lliure de matolls; en aquest punt cal agafar un corriol que es desvia a la dreta. S'han de seguir les marques, perquè és una mica perdedor. Cal seguir el caire, més aviat cap a la dreta, és a dir, cap a migjorn. El camí comença a baixar i s'ha d'estar molt pendent de les marques per a no perdre el camí. Els senglars han llaurat literalment la carena. De fet no és nou: en Carles Bosc de la Trinxeria ja explicava que aquests animals passaven d'una banda a l'altra de la ratlla fronterera a través de totes aquestes carenes. A estones sembla un paisatge marcià, per l'escassa vegetació que hi ha i els colors vermellorsos, ataronjats i negres dels esquists, aguts com ganivets. En el collet, el camí es decanta cap a l'esquerra i volta el Fornàs per la banda nord. Albirem el mas del Calze, on sembla que es vol

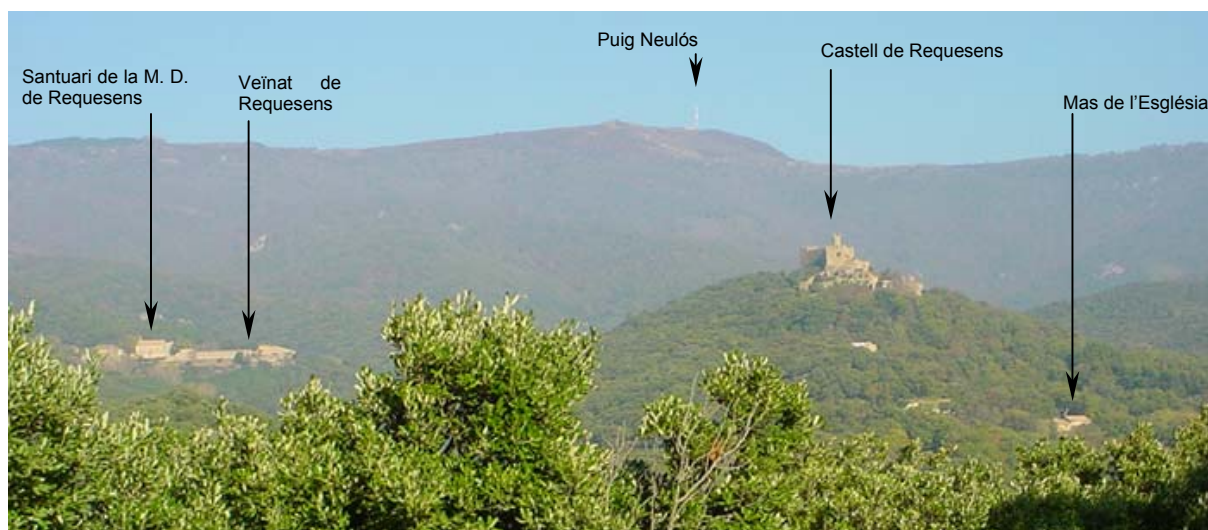
			instal·lar una central eòlica. Passem el coll de l'Auleda i seguim el camí que continua carenant.
2 h 22 m	7,0 km	710 m	Collet Fondo o de les Canals. El PR amb marques grogues i blanques segueix la pista cap a l'esquerra. Nosaltres continuem amb el GR-11 baixant per la pista cap a la dreta. Hi ha una tanca, però està oberta.
2 h 32 m	7,7 km	680 m	S'ha tallat la roca per deixar pas a la pista. En aquest punt, a la dreta, veiem una placa clavada a la roca. Llegim: <i>Els empordanesos recordem el sacrifici de Jean Pierre Davenet, Jacques Ocier, Jacques Lebel, Roland Denart. Morts en estavellar-se el DC-6 tot apagant el foc del 9 de juliol del 1986 que arrasà, en conjunt, 30000 ha. 21-09-1986.</i> No es veuen les restes de l'avió des de la pista, que quedaven una mica enlairades sobre el vessant de tramuntana. O les han retirat o la vegetació les embolcalla, abraçant-les com si els hi volgués demostrar el seu agraïment i el seu homenatge. Baixem per la pista. En el marge esquerre, es pot aprofitar el rebaix que s'ha fet per a la construcció de la pista, per a <u>determinar els cabussaments d'un estrat.</u> Més avall trobem unes marques grogues: es tracta d'un camí marcat

			d'un camí marcat que remunta el vessant de migjorn, possiblement des de Cantallops; puja un tros de pista i, tot seguit, s'enfila pel marge esquerre, segons baixem. Poc després de trobar aquest camí que puja per la nostra dreta, es troba el rètol de <i>l'Albera, paratge natural</i> .
3 h 00 m	10,0 km	520 m	Travessem el barranc de la Verneda. La vegetació ha anat canviant a mida que hem anat baixant per la pista. Els grèvols, perelloners, arços i aurons alternen amb blades, aladerns i sureres. Els brucs senyoregen el sotabosc, ombrejant les tres espècies d'estepes, que es poden observar gairebé de costat. Prop del barranc apareixen faigs i castanyers.
3 h 15 m	11,1 km	510 m	Travessem un córrec i, poc després, arribem a una cruïlla. El rètol indica: <i>GR-11</i>. D'allà on venim: <i>la Jonquera: 7,1 km</i>. Cap al nord: <i>enllaç GR-10 i PR-C71; Coll Forcat: 2,2 km; Font de la Verneda</i>. a la dreta: <i>GR-11 St. Quirc de Colera: 22 km</i>. Si hem de fer cas als rètols, no deixa de ser curiós que el camí de la Jonquera a Requesens, té 4 km més venint que tornant. Després de la cruïlla deixem un altre camí que se'n va cap a l'esquerra.
3 h 18 m	11,3 km	505 m	<u>Veïnat de Requesens</u>; actualment, l'ermita i la cantina, amb un enorme castanyer d'índies. Si aneu malament d'aigua, val la pena que agafeu el camí que surt del costat de la cantina, passa vora l'església del santuari de la M.D. de Requesens i arriba fins a la font. Pot ser un bon lloc per dinar.

			Per continuar, cal retornar a la pista deixant el veïnat a la dreta i seguir la corba que fa cap a l'esquerra, continuant encara el GR. A la dreta queda una cleda i, tot seguit, una tanca de pedra. Quan s'acaba la tanca (11,4 km), cal abandonar el GR-11 i agafar el corriol a la dreta que, fent un angle de 150° va baixant pel bosc. Hi ha un petit rètol: <i>Al castell, a peu: ½ hora</i>. Està marcat en groc i blanc. Un tros més avall, quan ja es veu la pista, el camí s'esmuny al costat d'una caseta, on es pot veure el canal que portava l'aigua des de la resclosa fins "Les Pipes". Allà hi havia el generador que produïa el corrent elèctric que proveïa tot el veïnat.
3 h 30 m	12,0 km	405 m	El corriol ens deixa a la pista que ve de Cantallops. Va a sortir just davant d'un edifici enrunat: "Les Pipes". La cruïlla del castell i la caseta de la Guàrdia Civil, ens queden a l'esquerra. Seguim la pista cap a la dreta, entre xiprers, oms i castanyers; passem pel costat de la serradora, amb els seus cedres i un magnífic grèvol que, a la tardor, podreu veure farcit de baies vermelles.
3 h 35 m	12,3 km	405 m	Travessem el pont sobre el Barranc de la Verneda. Tot just passat el pont, a 50 metres, es baixa per un camí molt pedregós a l'esquerra de la pista. És el camí vell a Cantallops, que s'interna a l'alzinar, tan espès, que amb prou feines hi ha sotabosc. Encara que al principi no està marcat, cal decantar-se més aviat cap a la dreta, seguint el talús, i de seguida retrobem les marques blanques i grogues. Al cap de poca estona, ens trobem amb dues creus grogues pintades a terra, una darrera l'altra. Ni cas.

			Seguim endavant i, a pocs metres, trobem una barraca feta de pedres (12,5 km). Arribem al clot i travessem el córrer del Mas d'en Costa, normalment sec. Després, el camí planeja una estona, resseguint, per alt, la riera d'Anyet que remoreja tranquil·la al fons del barranc, saltant pels còdols, embolcallada per multitud de caducifolis.
3 h 52 m	13,4 km	395 m	Travessem la pista i agafem el camí que s'enfila cap a l'esquerra, paral·lel a la carretera. Passa per davant d'una altra barraqueta (13,4 km) i torna a baixar.
4 h 02 m	14,2 km	395 m	Retrobem la pista que anem seguint en el mateix sentit que portàvem. Alguna surera ens recorda que el terreny que trepitgem és silfícic.
4 h 04 m	14,4 km	390 m	Arribem al coll de Medàs. Hi ha uns quants rètols: <i>Albera, paratge natural.</i> <i>Dolmen Coll de Medàs I.</i> <i>Dolmen Coll de Medàs II, Dolmen Coll de Medàs III i Dolmen de la Coma de Gall.</i> Val la pena, si tenim temps, de fer una visita als dòlmens. Si anem justets, ens podem conformar amb el de Coll de Medàs I, que està a dos minuts de la carretera. El que no podem deixar de fer és un cop d'ull endarrera (veure panoràmica al final del recorregut). Deixem la pista i prenem el Camí Vell que baixa per l'esquerra (rètol: <i>Cantallops: 45 min</i>), enmig de garrigues, estepes, brucs i gatoses.

			El corriol desemboca al final d'una pista en el collet dels Burros (14,7 km). Cal travessar la placeta i reprendre el camí per la dreta. Acabat el fort pendent, travessem el Córrec les Comes (15,4 km). Dos-cents metres més endavant, s'incorpora una pista per la dreta i, a 40 metres, passem pel costat d'un punt d'extracció de terra. Continuem recte per la pista, tot resseguint una paret de pedra que ens queda a la dreta. És un bon lloc per a comparar la ginesta d'olor, l'argelaga negra i la gatosa, que es troben de costat. Arribem a Cantallops pel carrer del <i>Camí Vell de Requesens</i>. Girem a l'esquerra, pel carrer de <i>Requesens</i>.
4 h 41 m	16,4 km	205 m	Anem a sortir a la placeta, al costat de l'Ajuntament on us pot esperar el transport. Podeu aparcar en aquesta plaça si voleu fer el recorregut sortint de Cantallops. Des d'aquí, el Camí Vell l'heu d'agafar a la segona cantonada a la dreta. Hi ha un rètol que indica: <i>Requesens a peu</i>.

Panoràmica des del coll de Medàs

Circuit per Requesens

El text que trobareu de color verd explica els trajectes que es fan fora del circuit i que retornen al mateix punt d'on han sortit.

TEMPS	DISTÀNCIA	ALÇADA	
0 h 0 m	0 km	405 m	Si veniu de Cantallops, tant si pugeu per la pista com pel camí vell, arribareu al pont sobre el barranc de la Verneda. Cal seguir la pista, entre castanyers, fins arribar a l'antiga serradora, envoltada de cedres que guarden un grèvol que, a la tardor, trobareu farcit de baies vermelles, i a la primavera, ben guarnit de flors blanques. Seguint, encara per la pista, els xiprers, oms i àlbers acompanyen els castanyers i aurons fins les ruïnes de "Les Pipes" i el pont que travessa l'Anyet, abans d'arribar a la caseta des d'on la Guàrdia Civil controlava el pas fronterer. Girem a la dreta i travessem el pont. Tot just passat el rierol, a l'esquerra, sota un tell, trobem la font del Ferro. A pocs metres de la font hi ha una altra cruïlla: a l'esquerra, s'enfila de dret al castell; a la dreta surt la pista que arriba fins a St. Climent Sescebes. Cal agafar aquesta última.
0 h 10 m	1,0 km	415 m	La pista que va planejant; en mig d'una corba de 90° a l'esquerra, surt un camí que baixa cap a la dreta. El rètol ens indica: <i>Paradolmen: 800 m</i>. Es tracta d'un camí marcat en groc i bastant perdedor. Cal anar amb compte i estar atents a no perdre les marques. Passem pel costat d'un safareig: el del mas dels Bouencs. Seguint el camí marcat deixem uns quants plàtans –plantats en fileres perfectament ordenades– i donem la volta a la casa, gairebé sense veure-la, deixant-la a l'esquerra. En aquest sector trobem aranyoner i arç blanc de costat: podem aprofitar per comparar-los. Quan s'arriba a l'altra banda de la casa, just abans d'una clariana, a uns 250 m de la pista, cal anar en compte perquè hem de deixar el camí fressat que portem i girar 90°

			a la dreta per endinsar-nos en un alzinar espès com n'heu vist pocs. Encara hem d'estar més atents, ja que, en segons quines condicions, la poca llum que hi entra amb prou feines ens deixa veure les marques. Arribem fins al paradolmen dels Bouencs i tornem a la pista. Tot plegat, representa aproximadament 900 m i uns 20 minuts, si no es perd el camí. Tornats a la pista, continuem en el mateix sentit que portàvem.
0 h 11 m	1,2 km	420 m	Uns metres més endavant arribem al Mas de l'Església que, en altre temps, havia estat Sta. Maria de Requesens. Si hi entreu, cal que torneu a tancar bé les portes per evitar que hi entri el bestiar. El camí s'enfila per les feixes de darrera el mas, passant pel costat del corral.
0 h 17 m	1,4 km	470 m	Assolim la pista que ve de la font del Ferro just davant del Mas del Corral Nou. Està totalment abandonat; només el bestiar entra a la cort i, algunes vegades, l'habitatge serveix de refugi a algun immigrant que passa d'estranguis la frontera, segons ho testimonien els paquets buits de tabac polonès que hi hem trobat. Seguim la pista a la dreta i, tot just passat el mas, ens enfilem pel bosc, al costat de la cisterna. Tornem a sortir a la pista, que seguim cap a la dreta. De seguida trobem una cruïlla: a la dreta baixa cap al forn de calç i el refugi; a l'esquerra pugem cap al castell.
0 h 22 m	1,5 km	515 m	Castell de Requesens. Si us enfileu pel marge a tocar la primera muralla que

		trobeu en arribar-hi, trobareu un camí molt bonic que permet fer la volta sencera al recinte. Reculem baixant per la pista per on hem arribat; a la primera corba de 180° a la dreta, hi ha un indicador cap al refugi; el camí baixa pel mig de l'alzinar seguint la mateixa direcció que portem, sense fer la corba. En aquest sector hi podeu veure algun surulí (arbre híbrid d'alzina i surera). Els senglars són amos i senyors d'aquest territori, i arreu es troben els seus rastres, amb les terres tan remogudes, que sembla talment que haguessin llaurat. El corriol va a sortir al coll del Castell davant d'una magnífica pineda de pinastres: a l'esquerra baixa cap a la resclosa i el pou de glaç; davant va cap al refugi i St. Quirze de Colera; a la dreta, cap al castell. Si anem a la dreta, podem seguir la paret de pedra fins el refugi i el forn de calç. Tornem pel mateix camí; tot plegat, representa aproximadament 350 m i 7 min. El GR 11 ve pel camí que passa per davant del refugi i cal seguir-lo mentre anem cap al pou de glaç. Més avall de la pineda de pinastres trobem una cruïlla a l'esquerra que mena a la resclosa, però continuem pel GR fins arribar al torrent del coll Pregon. Tot just travessar-lo, per la passera, un rètol ens indica, a la dreta, el camí del pou de glaç que es troba a 120 m. Seguim les marques grogues torrent amunt, pel seu marge dret, gaudint de la vegetació de ribera. Quan
--	--	---

			el camí se separa del rierol, cal fer una forta reblincola a l'esquerra i amb un parell de marrades per les feixes arribem al pou de glaç. El voltem, deixant-lo a l'esquerra per poder-lo veure per dins. S'ha ensorrat la coberta, però es manté l'arcada que l'aguantava. Un roure li fa de sentinella. Tornem pel mateix camí –aprofitant per comparar l'auró blanc i l'arç blanc que trobem de costat– fins on hem travessat el torrent. Tot plegat són, aproximadament 200 m i 4 min. Continuem pel GR-11 que s'allunya del torrent, tot resseguint un filat de pues. Arribem a una cruïlla: el GR-11 continua recte. Nosaltres ens desviem cap a l'esquerra, pel camí que baixa.
0 h 37 m	2,6 km	450 m	Torrent del coll Pregon i embassament. El paratge és idíl·lic. Sembla ser que volen drenar tot l'embassament, treure la terra que hi ha dins i, per tant, els bogars. Què faran amb els arbres, i sobretot amb el vern que hi ha just a les comportes? Travessem el torrent per un tronc estratègicament caigut, voregem l'embassament deixant-lo a la dreta –sense descuidar-nos d'admirar el magnífic xiprer dels pantans que hi ha dintre l'aigua– i tornem a l'altra banda travessant la resclosa. Continuem el camí fins la pista.
0 h 45 m	3,0 km	465 m	Pista. Un rètol indica en el sentit d'on venim: <i>Resclosa: 300 m.</i> Si anem a l'esquerra, tornem cap al cotxe, amb 700

			m i 10 min. Seguim la pista, pujant cap a la dreta.
0 h 51 m	3,3 km	485 m	En una forta corba a l'esquerra, sota unes alzines descobrim el forn de rajols i retrobem el GR-11. Passada la corba, 50 m més amunt, a la dreta, surt la pista que puja cap al puig Neulós, barrada al pas de vehicles. Aquesta carretera passa just per sobre el forn de rajols: cal anar en compte per no confondre'ns. Una vegada vist el forn, el millor que podem fer és retornar al mateix punt on havíem deixat la pista i continuar amunt.
0 h 58 m	3,8 km	505 m	Seguint amunt per la mateixa carretera, sota els castanyers, aviat arribem a la font Rovellada. Segons la tradició, la princesa del castell venia fins aquesta font a posar-se grumolls de ferro als cabells per esdevenir pèl-roja. Potser té quelcom a veure amb aquesta tradició el fet que a la torre que hi ha al costat de la font se l'anomeni "el pentinador".

			Aquest edifici també se'l coneix amb el nom de “els banys del comte”, per un escut que hi havia a la façana, a sobre la porta, i que algú va arrabassar. Temps endarrera, havia estat envoltat d'hortènsies, que, regades amb l'aigua ferruginosa de la font, florien ufanoses de color blau.
1 h 03 m	4,2 km	515 m	Pista amunt aviat arribem al veïnat de Requesens . Allà trobem la cantina sota un immens castanyer d'índies. Al seu costat el santuari de la M.D. de Requesens. Seguint el camí que mena a l'església, i més enllà, fins la raconada, s'arriba a la font de Requesens. Des d'aquí podem tornar cap a Cantallops pel mateix camí descrit a l'itinerari.

El castell de Requesens vist des del santuari; al fons, el massís del Montgrí enterbolit per la calitja

La Jonquera

Etimològicament, el nom provindria de *jonquera*, lloc ple de joncs. De fet, essent com és un punt de confluència de rieres i rierols, és normal que estigués ple de joncs. Corominas

La Jonquera. Al fons, el golf de Roses.

identifica el lloc amb la *Juncaria* que ja cita Ptolomeu i que apareix gravada als “gerros apol·linaris” descoberts a principis de l'any 1852: són tres gerros de plata on es poden llegir les indicacions de totes les “carreteres” de l'imperi romà. També hi consta l'itinerari de Gades a Roma per la *Via Augusta* – via

Domicia. Encara que sembla que el nom de *Juncaria* correspondria a un lloc proper al que avui és Figueres, caldria descartar-ho, ja que les cites corresponen a itineraris prou antics i solia haver-hi errors en la localització. Corominas creu més factible que el que hi constés fos el lloc més proper al *Summum Pyrenaeum* que era el que els interessava de conèixer per a reposar i fer el canvi de tracció i no un petit llogarret de població molt migrada com devia ser, aleshores, Figueres.

J. Badia i A. Compte són més cautelosos i expliquen que passat el *Summum Pyrenaeum* – que se suposa al coll de Panissars, per les restes que s'hi han trobat– consta una estació anomenada *Deciana*, que segons les “*Taules Peutingerianes*” estaria situada a uns sis quilòmetres al sud dels colls, una mica més al sud del que avui és la Jonquera.

Deciana? Juncaria? No ho concreten i opinen que caldrà esperar a veure si properes excavacions ens donen més dades.

Dins del seu terme es troben els colls més baixos i accessibles del Pirineu català: el del Portús –actual pas del Pirineu de la carretera i l'autopista– i el de Panissars, on encara es poden veure les restes del que se suposa que era la “*Via Augusta*” romana, aprofitada, pel “camí francès” medieval i que encara s'utilitza avui com a camí fins al coll. Per altra banda, trobem també dins del territori jonquerenc el Puig Neulós, el cim més alt de l'Albera, amb 1250 m. Als seus peus, l'antic municipi de Requesens, que actualment forma part del terme de la Jonquera.

Coll de Panissars

En quin coll es trobava el *Summum Pyrenaeum* per on travessava la *Via Augusta* romana? En aquest punt hi ha força polèmica. Sembla ser que hi ha tres opinions diferents: el coll de Panissars, el de la Maçana –a sobre Baussitges, al terme d'Espolla– o un camí costaner que passaria probablement pel coll dels Belitres. Tal com raona en Carles Bosch de la Trinxeria, citant M. Aragon i M. Henry, tant per les restes trobades, com per l'altura, com per la facilitat d'accés, el més probable és que passés pel coll de Panissars. En aquest lloc hi havia també el monestir de Sta. Maria de Panissars, de l'època medieval, que devia ser el lloc de repòs i acollida pels viatgers que travessaven la collada. Segons el rossellonès Jordi Castellví, la via romana podria dividir-se en dues per travessar el Pirineu, una pel coll de Panissars i l'altra pel coll del Portús, i tornar-se a ajuntar a l'alçada del Forn del Vidre. Caldrà també esperar properes excavacions per intentar arribar a alguna conclusió definitiva.

Santa Maria de Panissars

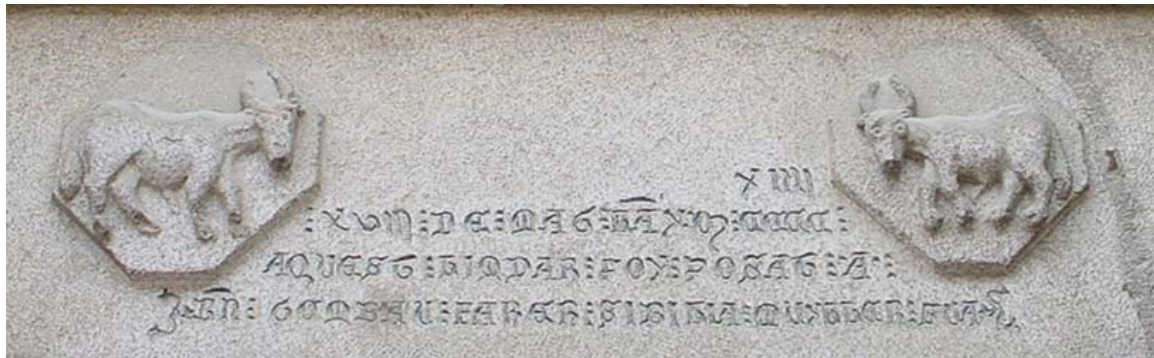
El que sí és clar és que aquesta zona havia estat habitada molt abans de l'arribada dels romans. En el neolític mitjà, entre els 3500 i els 2700 aC els pobladors d'aquestes contrades construïen els monuments megalítics que, malgrat el pas del temps, encara es conserven. Menhirs, dòlmens, cistes i restes d'estrís de pedra i ceràmica són els vestigis que ens han quedat dels nostres avantpassats.

Els ibers que poblaven aquestes terres en èpoques més properes varen ser testimonis, segurament, del pas de l'exèrcit d'Anníbal, amb cavalls i elefants, camí de Roma. Més tard, la romanització i l'arribada dels bàrbars pel nord. Pel sud, segles més tard, arribaren els sarraïns, camí de França i poc després tingué lloc la reconquesta de Carlemany. En aquests territoris la repoblació carolíngia es portà a terme a partir del segle IX i ens han quedat testimonis d'alguns assentaments: St. Pere del Pla de l'Arca, Sta. Maria de Panissars o el Forn del Vidre, així com algunes torres de defensa i castells –Rocabertí, Requesens...– al voltant dels quals vivia la població. També habitava en [masos](#) aïllats o agrupada al recés de les esglésies de St. Julià dels Torts, Canadal i St. Miquel de Solans que actuaven com a centre parroquial i social d'aquests veïnats.

Vers el 1285 trobem documentat el *locum lonquera* en la "*Gesta Comitum Barcinonensium*".

Segons A. Compte, l'any 1362 l'església de Sta. Maria de la Jonquera rep el títol de parròquia que fins aleshores ostentava l'església de St. Miquel de Solans.

J. Badia documenta que el 22 de març del 1413 el bisbe Ramon de Castellar atorga indulgències als que contribueixin a la restauració de l'església de Sta. Maria de la Jonquera, sufragània de la parròquia d'Agullana. La llinda d'aquesta església ens diu que Bernat Gombau i Parer i la seva esposa Sibil·la la feren col·locar el dia 18 de maig de l'any 1414. Podem deduir, per tant, que l'església havia d'existir abans d'aquestes dates i, des de prou temps enrera, com perquè el seu estat de deteriorament exigís una restauració urgent.

L'església de Sta. Maria, es trobava en el límit entre els termes parroquials d'Agullana i de St. Miquel de Solans, que era la parròquia de la població dispersa al voltant de la Jonquera. El 1569, consta Sta. Maria de la Jonquera com a parròquia independent. És per aquestes dates que absorbeix el terme parroquial de St. Miquel que passà a ser l'ermita de Sta. Llúcia de Solans.

Santa Maria de la Jonquera

Portada de Santa Maria de la Jonquera

De l'antiga església del segle XV de Sta. Maria de la Jonquera, només en resta la façana, feta amb carreus escairats, amb una portalada que té formes romàniques tardanes més que gòtiques: arcs de mig punt en degradació, llinda i timpà. Només les arestes de les arquivoltes i la decoració de les impostes demostren que és una obra posterior. Els constructors de la comarca varen tardar a abandonar els gustos per les estructures romàniques que devien estar realment molt arrelades en el nostre país. En canvi, el rosetó està lluny de les

finestres de doble esqueixada típiques del romànic. La resta de l'edifici actual és del segle XVIII, d'una sola nau, amb voltes de llunetes i capelles laterals, absis semicircular, creuer amb cúpula i, a l'exterior, una torre de planta octogonal que fa de campanar.

A finals de l'Edat Mitjana, segurament es va iniciar la formació d'un agrupament de cases al voltant de l'església que, a poc a poc, es va anar consolidant en un conjunt urbà de carrers i places que va fer que li fos concedida la carta de poblament l'any 1453 (Compte, 1990). El nucli va anar evolucionant fins el que representa un gravat de Beulieu de l'any 1646, on es mostra envoltat de muralles, torres i un baluart. Així mateix, es poden observar un fort i una torre dels segles XVIII-XIX, situats en llocs elevats, un a cada costat del poble.

Se sap també que el 1698 la Jonquera formava una batllia dels comtes de Peralada, juntament amb Canadal, Agullana i Darnius.

Lloc de pas des de temps immemorial, és la típica vila-camí, afilerada als dos costats del carrer principal, antic camí-carretera que conduïa els viatgers a través del Pirineu. Aquest anar i venir ha estat la seva raó de ser i el que l'ha fet créixer, en especial després del 7 de novembre del 1659 en què es va signar el [Tractat dels Pirineus](#) que la va convertir en punt fronterer. El contraban ha estat present a la zona des d'aleshores.

Torre de Carabanxel. Vista oest.

Torre de Carabanxel. Vista est.

Aquí també es varen patir de valent les guerres carlistes, com a tot l'Empordà; es reforçaren les defenses i encara avui es conserven tres torres que varen tenir gran importància estratègica: la del Serrat de la Plaça (dalt d'un turó, a l'esquerra de la carretera anant cap a França), la de Carabanxel (davant de l'anterior, però a l'altra banda de carretera) i la que en diuen "dels Carlins" que es troba a dins del poble. Fins i tot varen resistir un atac combinat entre les forces del brigadier Auguet i les del general Savalls, que

Torre "dels carlins".

Torre del Serrat de la Plaça.

sumaren prop de 1300 homes; tingué lloc el dia 6 d'octubre del 1873 i els trets varen durar des de quarts de deu del matí fins les set del vespre.

Aquest mateix any els carlins establiren la seva pròpia duana un centenar de metres abans del Pertús. Els escamots exigien el pagament pel dret de pas de viatgers i mercaderies. Si anaven mal dades, amb un salt passaven la ratlla cap al Rosselló, on s'amagaven amb la complicitat de les autoritats franceses.

Les partides de carlins anaven pels masos i entraven als pobles i arrabassaven amb tot el que podien. Quan varen haver eixugat bé les bosses, els rebosts, els cellers i els corralles, quan la gent es moria de fam, llavors varen venir els segrestos. Els membres dels ajuntaments eren segrestats per obligar als pobles a pagar les contribucions, i els que eren considerats benestants eren raptats a l'espera d'un rescat. Més d'un va morir per falta de pagament! En Carles Bosch de la Trinxeria, jonquerenc d'adopció, explica amb tota mena de detalls l'epopeia que va viure en el que ell anomena "una excursió forçosa", quan a la primavera del 1875 va ser segrestat, com a membre de l'ajuntament de la Jonquera –que no pagava les contribucions que exigien els carlins com si es tractés d'un govern real i efectiu– i traslladat a peu fins a Mieres travessant valls i muntanyes. És una de les narracions que ens fa arribar millor com era la vida d'aquella època revoltada en les nostres contrades.

Durant la primera Guerra Mundial va augmentar considerablement el trànsit de mercaderies per la frontera i, paral·lelament el contraban, sobre tot d'articles de primera necessitat dels quals no disposaven a la Catalunya nord. Els aliments que es passaven a petita escala o que venien a comprar els rossellonesos varen fer disparar els preus.

Els anys de la Guerra Civil varen portar a reviu els temps passats, però amb alguns canvis. El pas d'articles de primera necessitat era al revés, del nord cap al sud. Va néixer l'estraperlo, per anar tirant i no morir de fam. El contraban que sortia de Catalunya era ben diferent: diners, or, cultura –llibres, pintures, escultures, etc.– i, sobretot, persones. Primer varen ser els propietaris, capellans, religiosos o persones compromeses amb organitzacions de caire religiós que fugien dels Comitès organitzats als pobles. Més tard els membres de l'exèrcit popular, polítics i persones compromeses amb organitzacions de caire polític, sindical, catalanista o comunista que fugien de l'exèrcit franquista. Entremig, els milers d'homes i dones que varen entrar de manera més o menys il·legal al país per enrolar-se en les Brigades Internacionals o alguns dels que havien fugit i que tornaren per lluitar al costat de Franco perquè es pensaven que així defensaven la seva fe religiosa. Anys més tard, alguns d'aquests darrers s'han adonat del que realment es va fer; un d'ells –que va lluitar a la batalla de l'Ebre– em comentava: *"No hi havia ni bons ni dolents; tots eren mitjanets"*.

Durant la postguerra va continuar el pas clandestí de persones i de mercaderies. Els refugiats que fugien dels nazis, els maquis –que intentaven mantenir viva la lluita de l'exèrcit popular contra la dictadura– i l'estraperlo s'emportaren la palma. Però l'estraperlo de postguerra no era només per poder menjar, com a complement de les cartilles de

En aquesta casa de la Jonquera visqué en Carles Bosch de la Trinxeria

racionament. En molts casos es va produir per a fer diners: des del pagès i el comerciant que mercadejaven amb cereals i llegums per a poder-se fer un raconet, fins les organitzacions perfectament estructurades que controlaven el mercat d'alguns productes – com ara el tabac– que els aportava beneficis molt suculents.

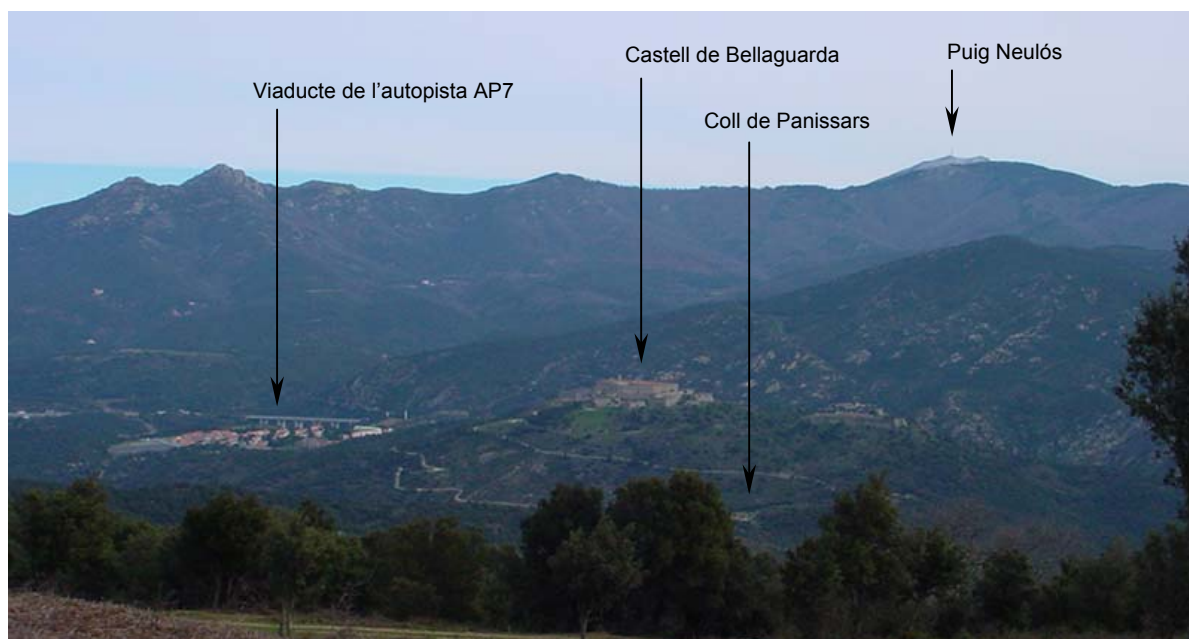
L'existència de la duana i l'increment del turisme varen fer abandonar la indústria del suro – l'any 1890 hi havia nou fàbriques de taps a la Jonquera– i l'explotació dels boscos d'alzines i sureres –tan ben descrits per en Carles Bosch de la Trinxeria– i varen ser la causa que la seva població augmentés fins les 1700 persones l'any 1973.

Caseta de la Guàrdia Civil a Requesens

Durant la dictadura del general Franco, eren molts i variats els productes que es passaven clandestinament per la frontera: cafè, tabac, plats i gots de “duraless” que no es trencaven tan fàcilment com els altres, utilitat mèdic, recanvis de cotxes, pneumàtics, llibres, electrodomèstics, joies, pornografia, etc. Unes vegades era perquè d'aquesta banda de la ratlla no n'hi havia, d'altres perquè estava prohibit. Els escorcolls i els controls eren severos, fins que amb el boom turístic es varen haver d'agilitar els tràmits per eliminar les llargues cues que es produïen a la duana i la vigilància es va suavitzar. D'aquesta època en resten encara moltes casetes de la Guàrdia Civil escampades pels camins que conduïen a la frontera, com la que trobem a Requesens. Per la seva perillositat social, mereixen un apartat especial l'evasió de capitals, les drogues i el tràfic humà, generalment organitzats a través de màfies.

Actualment, els 3050 habitants de la Jonquera viuen enterament del sector serveis. Els sectors agrícola, ramader i forestal han quedat totalment abandonats i només en resta alguna tímida romanalla cap a la part de Requesens.

Amb la desaparició total de les duanes de resultes de l'última ampliació de la Comunitat Europea, el municipi ha incrementat encara més les zones d'aparcament i de suport al tràfic pesant, aprofitant la prohibició de circular per França els caps de setmana. Les obres i els talussos es poden veure des de ben lluny. En aquests moments, des dels cims llunyans del Pirineu es pot identificar fàcilment la Jonquera pels moviments de terres que hi ha al seu voltant.

Ara, amb l'obertura del túnel del TGV, fa front a nous reptes. La construcció d'un nou dipòsit d'aigua, a càrrec de l'empresa concessionària, per abastar les necessitats del poble i el mig milió de metres cúbics d'aigua que necessiten les màquines perforadores cada dia. L'Ajuntament ha creat unes taxes, segons el tonatge, pel trànsit de camions i maquinària pels camins rurals del municipi, perquè segons diu el seu alcalde, "almenys el peatge que hem de pagar pel TGV, no costi diners al municipi" (val a dir que les taxes de circulació es remunten a l'època romana: la primera coneguda és el "Quarantè de les Gàl·lies", que es cobrava a la Porta de les Cluses sobre la via *Domitia*. Durant l'Edat Mitjana es va continuar el cobrament de taxes, peatges i censos pel transport de mercaderies o per la simple utilització d'un camí).

Veurem quin serà el preu real, a nivell ambiental, que es pagarà per tot plegat. I aquest ni és temporal ni el paga el municipi: aquest és per sempre. I no el paguem només nosaltres, sinó que el deixem en herència als nostres fills. Una trista herència.

L'ermita de Santa Llúcia

Segons un diploma del rei Lluís d'Ultramar, l'any 947 el monestir de St. Pere de Rodes posseïa un "*alodem qui dicitur Solanes cum Ecclesia Sancti Michaelis juxta castrum Bertini*". L'alou de Solans, amb l'església de St. Miquel, estava, doncs, situat prop del castell de Rocabertí: efectivament, els separa menys d'un quilòmetre. Hi ha documents dels anys 1234, 1265 i 1270 en què es cita l'església amb el nom de *Sancti Michaelis de*

Solanis. El 1279, s'esmenta l'*ecclesia de Solas* i el 1280 l'*ecclesia de Solanis*. En aquest segle XIII Maria de Cruïlles llegà a aquesta església tots els drets que tenia a Agullana. A final del mateix segle, Berenguer de Canadal comprà a Ferrer de Campmany les tasques i drets de la parròquia, que consta com a església amb rendes pròpies que havia de contribuir amb la dècima pel sosteniment de les croades.

A l'inici del segle XIV Guillem d'Avinyó posseïa la meitat del delme de l'església, que figura com a parròquia als nomenclàtors d'aquest segle. Segons explica A. Compte, el 1362 perd la titularitat de parròquia, que passa a l'església de Sta. Maria de la Jonquera. Al segle XVII ja no apareix en els nomenclàtors de les parròquies de la diòcesi del 1606. És per aquest temps que s'hi inicia el culte a Sta. Llúcia. Els masos de Solans, que formaren el terme de la parròquia de St. Miquel, avui estan deshabitats.

L'església, situada en un replà de la serra de Falqués, fou construïda la segona meitat del s. XII i la primera del XIII. És d'una sola nau, amb volta apuntada feta amb carreus grossos, absis semicircular i campanar de cadireta d'un sol arc. Està construïda amb carreus grans

Portada de l'ermita de Santa Llúcia

de granit de la zona, ben escairats i polits i disposats en filades regulars a trencajunt. Com de costum, al mur meridional s'hi troba la portalada, formada per tres arcs adovellats en gradació, llinda i timpà llisos i d'una sola peça. De la part externa del primer arc, surt una cornisa de quart d'esfera incurvada, a manera d'arquivolta, que als extrems s'uneix a les impostes dels arcs i segueix sobre la llinda, separant-la del timpà. En total hi ha 6 finestres, grans per l'època, de doble esqueixada, amb arcs de mig punt adovellats, que estan resseguits, per la part exterior, per un fris de dents de serra i una cornisa incurvada. En el seu interior es pot veure una pica baptismal feta d'una sola peça de granit, que deu ser contemporània de l'església. També es conserva l'ara de l'altar, que s'utilitza com a taula a la font Vella de l'ermita. A l'esquerra de la portalada, una pedra tumulària encastada a la paret, en lletres gòtiques diu així: *"Nono Kalendas decembris anno Domini MCCCXLI obiit Brt. Derilla, Depodio Arnolfo, sacrista istiu esclesia"*

L'hostatgeria, adossada al mur meridional, és obra dels segles XVII-XVIII quan St. Miquel de Solans deixà de ser parròquia i passà a ser l'ermita de Sta. Llúcia de Solans.

La restauració de l'ermita i l'hostatgeria i l'arranjament de l'entorn és un model per a tots. S'ha allargat gairebé 30 anys i l'han dut a terme els "Amics de Sta. Llúcia". Per a ells la nostra felicitació i agraïment.

Com a tantes altres ermites, durant molts anys visqué un ermità a l'hostatgeria, que era l'encarregat de tenir cura del santuari. Carles Bosch de la Trinxeria, en els seus *Records d'un excursionista* (1887) el descriu de la manera següent:

"A més de la capella, hi ha estances per a l'ermità que viu dins del mateix santuari, però que passa part de l'any, sobretot a l'hivern, recorrent pobles i masies, captant almoines per a la capella."

L'ermità dels nostres santuaris és molt caracteritzat. Generalment sol ser vell de 60 a 70 anys; va vestit de burat castany obscur i porta barretina morada. Té fesomia d'home de bé com si fos de la família dels hermanos del convent de monges; recorre pobles i masos amb un sac a l'esquena i un bordó de pelegrí a la mà. N'hi ha que fins i tot porten barba i capa d'hule negra on van cosides petxines de tota mena. Però el que el caracteritza més és una capelleta de fusta que porta penjada de dues corretges, de forma ogival de 0,35

Els ermitans feien la "lloguera" pels pobles del voltant per a captar almoines.

centímetres d'alçada per 0,15 de fondària, amb la porta dividida en dos batents. Dins la capella, enmig de rosaris, medalles, anells de plata, i arracades, flors artificials, surt el cap del sant o de la santa que a penes es veu; el tot resguardat per un entrellaçat de filferro. A l'entrar a la masia l'ermità obre la capelleta i amos i servei la prenen en les seves mans i cada u diu un parenostre a la santa. Després s'asseu a l'escon, on li porten menjar i beure i el recullen a la nit. L'endemà el proveeixen de recapte i caritats per a la capella del santuari; i així va captant fins que ja no pot portar les ofrenes, per massa carregat. Llavors se'n torna a l'ermitatge, dóna a la santa les pregàries i la cera i es queda per ell el recapte que ha recollit per a mantenir-se en el servei del santuari.”

Els “Amics de Sta. Llúcia” continuen organitzant l'aplec, però ara no se celebra el dia de la patrona, el 13 de desembre, sinó el dilluns de Pentecosta o de Pasqua granada.

Però no sempre s'ha celebrat en aquestes dates. Carles Bosch de la Trinxeria, en els seus *Records d'un excursionista* (1887), ens ho recorda, alhora que fa una descripció acurada dels costums que envoltaven aquest esdeveniment:

“L'aplec de Sta. Llúcia es fa el segon diumenge de maig; en plena primavera, quan la ginesta, la gatosa i el bruc són florits, i quan la sàlvia, el romaní i la farigola aromatitzen la muntanya de suaus emanacions.

Ja des de la vigília arriben a cents els devots del Rosselló. Els uns es dirigeixen al santuari; altres passen la nit a la Jonquera per anar-hi l'endemà de matí, puix que hi ha només una horeta de pujada. Tot el dissabte i el diumenge al matí es veuen corrues de pelegrins que pugen a Santa Llúcia; n'hi vénen del Vallespir, del Conflent, del Baix Rosselló, de l'Empordà, fins de la «Gavatxeria».

Per tots els viaranyes de la muntanya es veuen comitives que es dirigeixen al Santuari. La graciosa griseta de Perpinyà, amb la seva elegant còfia rossellonesa, es confon amb les nostres garboses pagesetes de Figueres. Els fadrins del Rosselló fraternitzen amb els seus germans de l'Empordà. Per tot se sent parlar català; sembla que un llaç fraternal els uneix encara com els unia quan defensaven junts les llibertats perdudes...

La capella és curulla de gent, els que no hi caben, s'agenollen a fora, davant la portalada.

A les 10 es canta una missa amb música i els goigs de la santa.

Després de l'ofici, el ball de la marraixa. És un ball antiquíssim que s'acaba de perdre; ignoro si es balla encara a les altres comarques de Catalunya. No l'hem vist ballar en cap poble de l'Empordà; només en el Santuari de Santa Llúcia, que fa anys que tampoc s'hi balla.

El nostre gran poeta, mossèn Verdaguer, en el seu poema Canigó, ens diu en el cant sisè:

«Apar una almorratxa descomunal que vessa

Per sos cinc brocs de vidre cinc rius d'aigues d'olors

L'aixeca entre eixes cimes Pirene gegantessa

Com quan, dins la plaça, dansant la pabordessa arruixa els balladors»

En efecte, al començar el ball, el cap dels pabordes omple d'aigua d'olor una almorratxa de vidre molt elegant i es dirigeix vers el nombrós jovent de noies i grisetes que rodegen la plaça, tria la que li agrada, la saluda, la ruixa amb l'almorratxa, li dona el braç, i després d'haver donat amb ella una volta a l'entorn de la plaça, la presenta graciosament a un dels joves fadrins que la pren pel braç; llavors els ruixa tots dos amb l'almorratxa i tot seguit va per una altra parella.

És un ball molt graciós. El cap dels pabordes ja sap quins són els enamorats que no es gosen declarar; llavors els aparella, els cobreix de la seva protecció amb l'almorratxa enlairada, i els ruixa com si els digués: «Aneu en nom de Déu; estimeu-vos...» Quants casaments entre els nostres pagesos es deuen a la benaurada virtut de l'almorratxa!

Acabat el ball tothom s'esborgeix als voltants del santuari, formant rotllo; s'estenen tovallons sobre l'herba, es treuen les provisions de cistells i sarrons i vinguen queixalades, cops de botella, cantarelles; per tot regna l'animació i l'alegria.

La festa dura tot el dia, ballant sardanes i ballets. Al baixar de la muntanya, tothom porta un ram de farigola romaní, que es conserva fins l'any vinent, com un record del romiatge al santuari de la gloriosa verge i màrtir Santa Llúcia”

Cal incloure l'explicació que es dona en el mateix text del terme Gavatz, Gavatzeria: “*El Diccionari de l'Acadèmia dona el nom de gavatz al muntanyès dels nostres Pirineus, i afegeix que parlant en estil familiar, és nom que s'aplica a tots els francesos. El diccionari Covarrubias diu així: En els límits de la província narbonesa es troben els pobles que Cèsar, Strabon i Plini, anomenen Gabali. Belleforet els anomena «gabatxus»; cita l'opinió de Abraham Ortelius i continua d'aquesta manera: El país àrid que habiten aquests francesos, els obliga a expatriar-se i se'n vénen a la nostra terra per a guanyar-se la vida, estanyant paelles, amolant ganivets, etc..., els diuen gavatxos i tothom els menysprea.*

No deixa de ser bastant singular que els rossellonesos conservin, encara, per als francesos que no són del Rosselló el motiu de gavatxos. El país de la gavatzeria comença, segons ells, dellà de la serra de les Corberes. Apliquen, generalment, aquest nom a tot francès que no parla català.”

Requesens (terme de la Jonquera)

Lloc estratègic, situat a la Serra de Requesens (que és –segons Corominas- el nom empordanès de la part dels Pirineus que els rossellonesos anomenen l'Albera, entre els colls de Banyuls i del Portús) ha estat habitat des de temps immemorials. Així ho demostren, almenys, els megàlits que s'hi poden trobar. Malgrat això, es creu que no s'hi va habitar de forma permanent fins l'època romana. S'utilitzava la serralada només per a

ritus funeraris? Potser era considerada com una mena de muntanya sagrada? Difícilment ho esbrinarem.

El primer document que en parla és el famós precepte de Carles el Calb del 844 que la majoria d'autors consideren una falsificació dels monjos de St. Quirze de Colera per a reivindicar drets sobre *Cantalupis*, *Rechisindo* i molts altres llocs de la contrada, fins i tot sobre Peralada, que aleshores n'era la vila més important.

El 859, s'esmenta el poblat en un precepte atorgat pel rei Carles el Calb al fidel Oriol: "*in pago Petralatense ... villare quod vocatum Richusin*".

Castell de Requesens

Segons una **llegenda** recollida per Joan Amades de boca d'en Martí Tauler de Palamós l'any 1935, el castell el va construir un gegantàs que era amo i senyor de tot el Pirineu. El volia perquè hi visquessin la muller i les seves filles, puix que ell era tan gran que no hi cabia. Diuen que era set vegades més alt que la torre del castell i agafava les àligues amb les mans. Li agradava molt anar a pescar i no necessitava cap barca, ja que podia anar caminant pel fons del mar sense que quedés cobert per l'aigua. Per

esmorzar es menjava un bou sencer cuit a la brasa, damunt de quatre pedrots drets i punxeguts que encara es poden veure vora el mar, entre Cadaqués i el Port de la Selva, i que la gent anomena "la Graella del Gegant".

Llegendes a part, sembla que és Gausfred II del Rosselló qui aixecà el castell. Això no agradà al comte d'Empúries i provocà enfrontaments armats entre els dos senyors que s'allargaren des de l'any 1040 fins el 1078.

El 1074 està documentat el "*castrum de Rechesen*" en un de tractat entre els comtes Ponç d'Empúries i Gelabert del Rosselló —en què ambdós es juren fidelitat i respecte— reconeixent-se com a propietat del comte del Rosselló.

Entre els anys 1102 i 1115 apareix Arnau Gausfred, que jura fidelitat al comte del Rosselló pel castell de Requesens. El 1125, Gausfred III del Rosselló encomana el castell a un parent seu, Guillem Ramon, casat amb Arsendis, que juren fidelitat al comte del Rosselló i passen a ser-ne els castlans. Cal recordar que la Catalunya Vella està vivint, en aquesta època, el procés de feudalització. Durant el segle XII apareixen diversos personatges com a possessors del castell, tots ells lligats al llinatge del castell d'Oltra (situat antigament al municipi d'Abrera al Baix Llobregat).

Castell de Requesens

Els anys 1115-1164, els comtes de Rosselló pacten amb els Rocabertí (vescomtes de Peralada) en contra del comte d'Empúries, Ponç Hug I. Aquest fet provoca la “guerra de Requesens”, durant la qual el castell és assetjat pel comte d'Empúries que el pren l'any

Castell de Requesens

1148. Una vegada pacificada la zona, gràcies a la intervenció del comte de Barcelona, el 1172 mor el darrer dels comtes del Rosselló, Girard II, i deixa hereu al comte de Barcelona, Alfons I (que va ser Alfons II d'Aragó, dit “el Cast”). De resultes de tot plegat, Requesens passa a mans del comtat d'Empúries, segurament per una donació feta pel rei Alfons, potser per segellar la pau a la zona. El 1182 apareix per primera vegada el cognom Requesens: Arnau de Requesens, signa com a testimoni en un pacte entre Jofre de Rocabertí i el comte d'Empúries.

Veiem, doncs, que el topònim ha anat evolucionant, amb diverses variants, encara que mantenint l'arrel clarament germànica. Segons Corominas, podria venir del nom *Rekesvinth*, que també el portava un rei dels visigots del segle VII. Qui sap si ve d'aquest mateix rei, que hagués construït el castell en aquest lloc estratègic en previsió de possibles alçaments dels gots catalans i septimànics com el que va conduir Paulus contra el successor de Recesvint, Wamba.

Entre els anys 1270 i 1280 Cerverí de Girona recomana el castell de Requesens com un lloc on es pot aconseguir ajut.

El 1285 és assetjat pels croats francesos de Felip l'Ardit, els quals no el pogueren prendre, malgrat utilitzar potents màquines de guerra (en el castell de Rocabertí, veí del de Requesens i assetjat al mateix temps, s'han trobat projectils esfèrics de 50 cm de diàmetre per a catapulta, que segurament també varen ser utilitzats contra el de Requesens). J. Amades recull una llegenda de P. Vayreda, segons la qual els ocupants del castell es varen deslliurar del setge per la fam, convidant al cap dels assetjadors a fer un àpat a base de peix fresc pescat en un riu subterrani que, segons la llegenda popular, passa per sota de la carena del Pirineu, per una mena de cova, i desemboca al cap de Creus.

Tres anys després, el 1288, cau per sorpresa en mans de l'exèrcit francès de Felip el Bell, que l'abandona després de saquejar-lo, i el cronista Bernat Desclot parla del lloc amb diverses variants del mateix nom. Durant els segles XIII i XIV es repara i s'amplia, fins a transformar-se en una poderosa fortalesa.

El 22 de juny de 1418, el castell, amb terres, béns i persones –que havia estat incorporat a la corona d'Aragó per Martí “l'Humà” el 1402 juntament amb tot el comtat d'Empúries– passa a poder dels Rocabertí –que ja no el deixarien fins a la fi de la nissaga– en una donació feta pel rei Alfons V “el Magnànim” a

Castell de Requesens: muralla i torre

Dalmau de Rocabertí, com a hereu universal de l'últim compte d'Empúries, Pere II. Es desconeix la raó d'aquesta donació.

Participa activament en la guerra dels remences (1462-72), però l'evolució dels armaments, l'aparició de l'artilleria i de les tàctiques militars, varen fer innecessaris els castells, que es varen anar abandonant a poc a poc.

El segle XVII i el XVIII va ser ocupat per indigents i bandolers i el XIX ja era abandonat i enrunat. Però a les darreries d'aquest segle el comte Tomàs de Rocabertí-Dameto va emprendre una gran obra per reconstruir-lo, que va acabar la seva germana Joana Adelaida i es va allargar fins el 1899. Després d'això, es fa difícil saber el que restava de l'antic castell, ja que es varen utilitzar blocs de granit com els originals i es va respectar l'arquitectura primitiva. El que és bastant clar, és que tenia dos recintes emmurallats i estava força ben preparat per a la defensa. La part de muralla nord-occidental és,

Castell de Requesens: torre de l'homenatge.

probablement, la que es conserva més i, juntament amb la torre de planta quadrada, es pot datar al segle XIII. La capella del castell, dedicada a St. Romà –potser en record de la del castell de Rocabertí– fou bastida imitant l'estil romànic i utilitzant la façana i la porta de la parròquia de Sta. Maria de Requesens, que per aquelles dates ja havia estat transformada en el mas de l'església.

Joana Adelaida de Rocabertí, comtessa de Peralada i de Montenegro, va morir poc després de la inauguració de les obres del castell, el qual va passar per les mans de diversos propietaris fins que el duc de l'Infantado el va vendre a Comercial Borés després de la guerra.

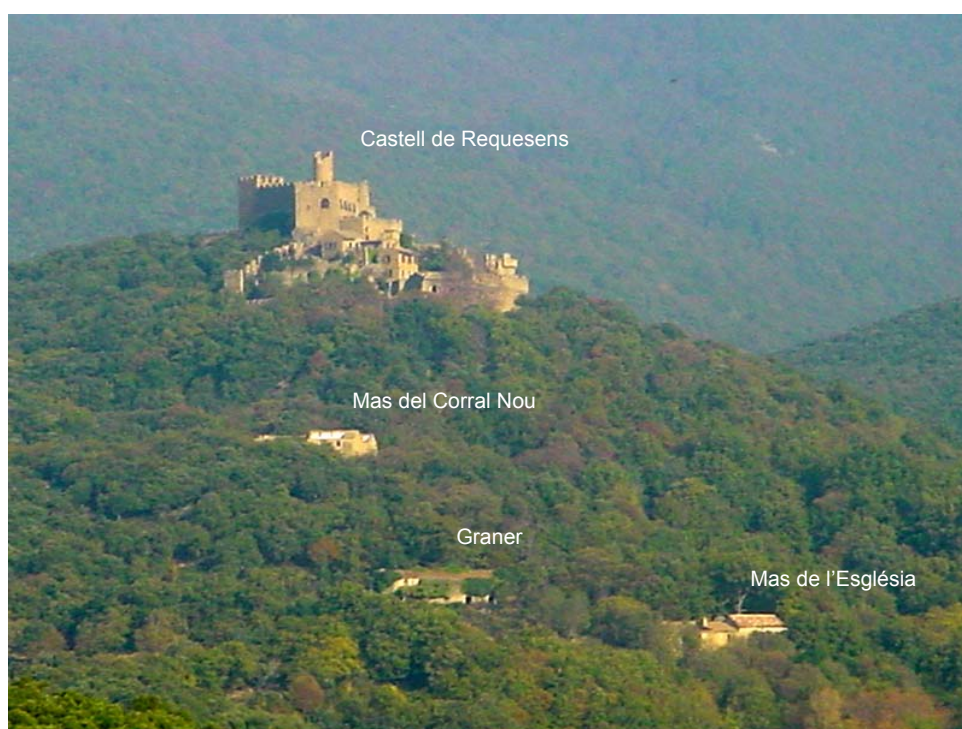
Durant la postguerra va ser utilitzat com a caserna pels soldats que controlaven la regió, degut a les accions dels "maquis", que actuaren fins el 1947. L'estada dels militars, però, s'allargà fins els anys 50, segons ho testifiquen els *graffitis* que encara es poden llegir a les parets. L'estada dels militars al castell va ser funesta: varen

destruir bona part de les seves construccions interiors i el varen deixar en estat ruïnós. L'any 1955 el varen comprar, juntament amb tota la finca, els actuals propietaris, els industrials Pijoan i Esteba.

A partir d'aleshores ha estat deshabitat i accessible a tothom. Ha estat utilitzat moltes vegades per grups d'escoltes i d'esplai per a pernoctar i fer-hi multitud de jocs. Realment, el lloc no pot ser més suggerent!! Entrar-hi i passejar-se per les torres, les muralles, l'església o les seves estances és com transportar-se a l'època dels cavallers intrèpids alliberadors de donzelles segrestades. Malauradament no tots els visitants tenien cura del patrimoni aliè que ocupaven i una nit de fi d'any del 1990 es va produir un incendi que va obligar a segellar algunes estances i, posteriorment, tancar l'accés al recinte. El 1992 es varen organitzar dos camps de treball per procedir a netejar-lo i, a partir del 1993 resta tancat i només es pot visitar dins d'un horari estipulat i previ pagament de l'entrada corresponent. Actualment, pel mòdic preu de 2 euros el podreu visitar els caps de setmana i dies festius.

El llinatge dels Requesens, però, s'estengué arreu i se'l pot retrobar dins dels títols nobiliaris de Catalunya i els seus territoris, amb intrigues d'abast internacional. Durant els

segles XV i XVI els trobem, per exemple, com a comtes de Palamós. En aquella època, Galceran de Requesens, comte de Palamós, estava casat amb Beatriz Enríquez de Velasco, d'un llinatge de renom en terres castellanes. Varen tenir una filla, Isabel, que nasqué l'any 1500, just al tombant de segle, que es va quedar òrfena als sis anys, carregada de diners i de títols. Abans de morir, el seu pare l'havia casada amb en Ramon de Cardona-Anglesola, duc de Somma, comte d'Orlivetto i després de Bellpuig, que era un cosí germà d'Isabel, seguint una política d'aliances molt en boga en aquells temps. Isabel, amb sis anys, seguia el seu marit, que ratllava la quarantena, en les seves campanyes per la Mediterrània, a les ordres de Ferran el Catòlic. Amb el temps, el rei nomenà Ramon virrei de Nàpols. La primavera del 1518, quan la parella va fer un viatge per visitar Roma, no es podien imaginar que els representaria la immortalitat, al menys per a Isabel. Resulta que el Vaticà tenia interès en què Nàpols passés a mans franceses, que ja havien intentat conquerir-lo en diverses ocasions, per part de Carles VIII i Lluís XII. En aquells moments regnava Francesc I, amic d'aventures amoroses i, en aquests afers, rival de Ramon de Cardona, amb el qual sembla ser que s'havien disputat més d'una amant. Quan el cardenal Bibbiena, legat del papa Lleó X, va conèixer Isabel, se li va acudir una jugada mestra: si podia aconseguir que Francesc I es prengués com un repte prendre-li la dona a Ramon de Cardona, més jove i bella que la majoria de les amants que s'havien disputat fins aleshores, podria ser capaç de prendre Nàpols, treure d'escena Ramon i casar-se amb Isabel per poder garantir la perdurabilitat de la nova dinastia. Per això, feu pintar un retrat d'Isabel a Giulio Romano, deixeble de Rafael –que sembla que va ser qui el va acabar– i el va regalar a Francesc I de França. Actualment es pot admirar el retrat en el museu del Louvre de París, sota el títol “La Virreina de Nàpols” i és considerat com l'inici de la tendència d'erotització del retrat femení del Renaixement. Isabel morí jove, als 35 anys, després d'un munt de plets pels seus títols. En morir, va deixar assegurada la descendència, en casar el seu fill Ferran amb Beatriz Fernández de Córdoba, néta del Gran Capità. Més tard, els seus descendents, comtes de Palamós, varen canviar el seu cognom pel de Fernández de Córdoba que s'anava a perdre, ja que s'havia transmès només per via materna.

Santa Maria de Requesens / Mas de l'Església

L'edifici actual és del segle XI, dissenyat, segurament, amb planta basilical amb tres naus.

Santa Maria de Requesens: absis

Es va construir amb pedra granítica de la contrada i en resten dues naus (la tercera o no es va arribar a construir mai, o ha desaparegut, ja que segons Badia i Homs encara és visible un petit fragment del mur de la seva absidiola). La nau de tramuntana, que seria una de les laterals, està coberta amb volta de secció de quart

Santa Maria de Requesens: absis principal

de cercle, mentre que la de migjorn, més ampla, està coberta amb volta de canó i té un arc toral que la reforça a la seva meitat. Les dues naus havien d'estar comunicades per diversos arcs que més tard es varen substituir per un únic arc molt ample. La paret que correspon a migjorn de la nau més gran és on hi havia la façana i la porta d'entrada, construïdes al segle XII amb carreus més treballats. La porta té tres arcs de mig punt en degradació i un timpà esculpit.

Actualment formen part de la porta d'entrada a la capella del castell on es varen traslladar en fer-s'hi les últimes reformes, ja que en aquell moment Sta. Maria ja no s'utilitzava com a església, sinó com a mas. Pel que fa als absis, són de planta semicircular i la que correspon a la nau més gran, té una petita desviació cap al sud.

Santa Maria de Requesens: absis lateral i arc entre les naus.

Santa Maria de Requesens: arc toral de la nau principal

Aquesta església s'esmenta també en el document de Carles el Calb del 844 que hem comentat abans.

Els anys 1279-80 apareix en la relació d'esglésies amb rendes pròpies que havien de participar en el manteniment de les croades.

El 1362 apareix documentada *Sta. Maria de Requesens* de l'ardiaconat de l'Empordà.

La documentació demostra que fins a final del segle XV es va mantenir com a església parroquial de la diòcesi de Girona. A partir del segle XVI desapareix dels llistats de parròquies i això fa pensar que va passar a ser sufragània de

Mas de l'Església: volta catalana

Columna central de l'estructura del graner

la parròquia de St. Esteve de Cantallops, condició que encara manté la seva successora, l'església del Santuari de la Mare de Déu de Requesens.

Actualment està transformada en mas, amb escala exterior i una porta datada el 1752. L'interior està dividit en dues plantes, amb una part sostinguda amb cairats de fusta i l'altra amb volta catalana. La llar de foc és la típica de les masies catalanes del segle XVIII amb el forn sota la mateixa xemeneia. Té un altre forn adossat a l'absis més gran. Ara està deshabitat. Si hi aneu, tanqueu bé les portes per evitar l'entrada del bestiar.

Darrera el mas de l'església, al costat del camí que mena al mas del Corral Nou hi ha un graner on es pot observar la típica estructura d'aquestes construccions: una gran columna central de pedra que aguanta l'embigat.

Santuari de la Mare de Déu de Requesens

J. Amades explica que uns pastors varen veure una pedra daurada en plena muntanya. Pensant-se que era d'or la varen arrencar. La seva sorpresa fou majúscula quan varen trobar una imatge de la Mare de Déu enterrada a sota. En aquell mateix lloc varen aixecar la capella.

Es troba a l'actual veïnat de Requesens, envoltada d'altres construccions del segle XVIII i de l'hostatgeria, avui "La Cantina", única casa habitada en tota la contrada. La Isabel i el seu marit són els únics habitants actuals de Requesens. Disposen de telèfon via satèl·lit i s'han de fabricar l'energia elèctrica amb un grup electrogen. Governen l'hostal i són també els guardes del castell.

Per a millorar les condicions d'habitabilitat i evitar que el veïnat quedi totalment desert, el propietari està gestionant fer arribar l'electricitat des de Cantallops produint el menor impacte ambiental possible.

Santuari de la Mare de Déu de Requesens i veïnat de Requesens.

L'església fou construïda entre els segles XVII i XVIII i és on ha perdurat el culte de l'antiga parròquia de Sta. Maria.

Té una sola nau, coberta amb volta apuntada, capçalera semicircular i arc triomfal de mig punt. Tots els murs són coberts per l'arrebossat de calç.

La façana de ponent és l'únic mur visible i és on hi ha la porta. A la llinda hi ha una data i una inscripció feta, curiosament, en castellà: "1704 — ACA SOLAMENTE — SE HA DE ENTRAR — PARA DIOS SERVIR Y ALABAR"

Inscripció a la llinda

Al santuari de Requesens hi arribava cada any, des del 1612, la "Processó de la Tramuntana". En aquell any les riuades de la Muga i el Manol inundaren gran part de la plana empordanesa i segons la tradició una terrible pesta delmà la població; s'assecaren les fonts i els fruits es migraven. Pels empordanesos semblava arribada la fi del món. Fou aleshores que els figuerencs invocaren la Mare de Déu de Requesens perquè s'eixuguessin els estanyols i allunyés els miasmes. Un dilluns —el darrer de maig segons uns o el primer de juny, segons uns altres— la tramuntana va començar a bufar i

s'emportà els mals aires i les pestilències de la contrada. En record d'aquest fet, cada any per aquestes diades, els figuerencs anaven fins l'ermita de Requesens per demanar que la

tramuntana visités la plana –en aquella època terra d'aiguamolls– i s'emportés els mosquits i la pesta que senyorejaven les nostres terres; però demanaven la tramuntana justa que fes possible, alhora, conservar els fruits de la terra i permetés una pluja generosa. L'organització anava a càrrec de la confraria de la Puríssima Sang. Sortia de la capella de Sant Sebastià –advocat contra les pestilències i els contagis– de Figueres i tenia una durada de tres dies. Sortia un dilluns –el darrer de maig o el primer de juny, per la raó que hem apuntat abans– portant el Crist i l'acompanyaven el “clero”, l'ajuntament i un gran nombre de veïns –només eren admesos els homes. Quan arribaven a Requesens, dipositaven el Crist i cantaven una Salve a la Verge. Després, mentre tocaven les campanes, encenien una gran foguera dalt d'un cim proper. Eren moltes les poblacions que també encenien fogueres en llocs ben alterosos per indicar que també s'adherien a la romeria. L'endemà es cantava l'ofici solemne i es repartien branquetes de grèvol als romeus (segons Pella, aquests costums es podrien considerar d'origen precristià, provinents del culte a la deessa de la primavera). Cap al tard es cantaven els goigs. El dimecres, després de la funció religiosa i la cantada dels goigs, reprenien el camí cap a Figueres. Era tanta la popularitat d'aquesta processó que Dámaso Calvet, el 1864, va escriure una obra de teatre en tres actes i en vers titulada així: *La Romería de Recasens*.

Santuari de la Mare de Déu de Requesens

Antigament, a l'Empordà i a la Garrotxa estaven convençuts que portar la barretina ben dreta cridava la tramuntana perquè així la mantindria ajaguda, per això molts dels romeus que anaven a Requesens, l'omplien amb herbes i fullaraca perquè no se'ls plegués.

També era molt estesa la creença que la tramuntana sortia d'un forat que hi havia a la muntanya. Molt petit, al principi i que, amb el temps, s'havia anat fent més gran. Les diades properes a la romeria de Requesens, la gent de les contrades veïnes s'esmerçaven a netejar el bosc de matolls i brostam, per tal de deixar ben net i destapat el “forat de la tramuntana” –que hom suposava situat per aquests verals– i facilitar-li el pas.

La romeria es va mantenir fins el 1868 en què, amb la Revolució de Setembre, anomenada “La Gloriosa”, s'enceta el Sexenni Revolucionari que inclou la tercera guerra carlina i la Primera República. El clima de tensió social es manté a l'Empordà quan s'inicia la Restauració el 1876, per això, quan a començaments dels

anys vuitanta la Confraria vol reprendre la romeria topa amb la prohibició del comte de Peralada. Aquesta circumstància els obliga a cercar un altre centre de romiatge. És així com l'any 1882 inicien les romeries al santuari de la Mare de Déu de la Salut de Terrades. Paral·lelament a la processó de la Tramuntana, està documentat que durant el segle XVII eren molts els pobles de l'Empordà que organitzaven processons de caràcter local fins el santuari de Requesens. Actualment només se'n conserven dues: la de Cantallops i la de Mollet de Peralada.

EL DISSABTE DE PASQUETES

El dissabte de Pasquetes
tots sabem que és projectat
anar a fer una romeria
a Requesens anomenat.

Amb gran repic de campanes
llevant-se de bon matí
la gent es va preparant
per a emprendre el llarg camí.

A la Plaça recorrem
amb grandíssima unió
per fer-ne tots en conjunt
una bona Processó.

Ja arribem a Sant Climent
ja sabem tots que són bona gent
hem posat un poc de set
a fer el glopet cap a cal Tet.

La gran marxa anem emprenent
desfilant tota la gent
per aquell camí gloriós
que, per cert, és molt penós.

Amunt, pujant,
per aquelles muntanyes
sense cap por
de fred ni de calor.

Essent-ne a mitja caminada
a vora el riu que hi ha
el poble, tots a la una,
es posen a descansar.

Ja és tothom assentat
amb tranquil·litat,
descobrint el sarró
que hi ha quelcom de bo.

Fent el seu refresquet
cada qual va per si
fent rajar les botelles
d'aquell gran deliciós vi.

Amb el crit de "¡japa minyons
que ja hi tornem!"
ens comencem a preparar
per acabar-hi d'arribar.

Amb molta "regla"
i gran ditxa
ja hi arribem a poc a poc
en aquell gran deliciós lloc.

Després que fórem allà
ens en anem a visitar
amb la gran ajuda de Déu
la divina Mare de Déu.

Després de la visita
tothom de bon cor fa
anar preparant ranxo
que amb gust s'ha de menjar
amb satisfacció plegats.

Ja ha arribat l'hora deliciosa,
que és mitja horeta,
poc després d'haver dinat
on s'acostuma amb molta gresca
anar a beure a una fonteta que hi ha.

¡Ai ditzós Poble!
tu ens tens l'honra
d'aquesta Verge
que has vingut a visitar:
seràs la Reina Immaculada
i venerada que existeix a l'Empordà.

Després d'estar satisfets
emprem un llarg ratet
per arreglar-nos l'equipatge
per "entornar-nos" a Mollet.

Ens despedim alegrement
de la Imatge que saludem
diguem-li tots que, si som vius,
l'any que ve ja hi tornarem.

Anem baixant a poc a poc
deixant aquest deliciós lloc
portant-ne tots per demostrar
un gran ramellet a la mà.

Aquella aigua cristal·lina
de les roques va saltant
neix pel mig de les boscúries
amb cantúries murmurant.

Ja arribem amb alegria
a un paratge que hi ha
allí un espera a l'altre
per poder fer un bon berenar.

Del bon pa i del bon vi
i dels grans aliments
dels « requiebros » millors
que es poden donar a la gent.

Després d'ésser-ne molt ben associats
junts, emprenem la marxa
pel mig de les boscúries
molt ben determinats.

El sol passa a la serra,
la nit ja ve al moment
quan ja arribem en vistes
d'aquell deliciós poble
anomenat Sant Climent.

Allà esperem ditzosament
vagin formant tota la gent.

Quan ja tots estem formats
ens posem arrenglerats
posats en dues fileres
com dos rengles de soldats.

A la gran població entrem
nostres versos entonem
a la gloriosa i divina
Mare de Déu de Requesens,

I allà hi resplendeixen
grans il·luminacions
pels carreres i places
les finestres i balcons.

I per últim de tot
l'alegria reanima
l'arribada a Mollet
feliç poble i alegret.

I en un petit riberet
que hi ha a tres minuts del poble
la gent tenen per costum
a tothom encendre el llum.

Amb gran calma
hi anem entrant
amb alegria
i un bonic cant.

La gent del poble
que s'ha quedat
per les grans seves necessitats
junts ens aguarden
amb gran fervor
fer més noble la Processó.

Aquesta és la transcripció que m'ha arribat de la cançó composta per en Josep Riera i Llansó que es canta cada any a la romeria de Mollet de Peralada

Els habitants de Mollet s'han mantingut sempre fidels a la tradició de la processó a Requesens fins a l'extrem que, en temps de la República un any es feren dues processons: una el dia que tocava, amb bona part de la gent del poble, però sense capellà, perquè sembla ser que no li anava prou bé d'anar-hi, i una altra el dia que al capellà li va anar bé, en la qual no varen participar els que ja hi havien anat. Després de la construcció de la nova capella del castell, la processó es dirigia cap a aquesta i s'hi celebrava l'ofici religiós. Durant la Guerra Civil les esglésies de Requesens varen ser saquejades i les imatges destruïdes. Acabada la guerra, el castell es va destinar a usos militars i es va retornar al primitiu santuari. El 8 de setembre de 1948, dia de la festa de Requesens, es va portar la nova imatge de la Mare de Déu en processó fins la capella del veïnat i es reemprengué la tradició que s'ha mantingut fins als nostres dies.

La romeria de Mollet de Peralada es fa el dissabte després de Pasqua: el dissabte de Pasquetes. De bon matí surten portant el Sant Crist de la parròquia. Fins fa uns anys era comú que algú del poble, per aconseguir algun favor de la Mare de Déu, hagués fet la prometença que en aquesta diada pujaria el Crist fins al santuari o fins algun lloc del camí. Actualment sol ser el jovent qui es fa càrrec del trasllat. Passen per St. Climent i, en arribar a la riera, la gana ja apreta; en la parada que es fa per esmorzar es canta la cançó "El dissabte de Pasquetes" composada per en Josep Riera i Llansó on es descriu aquesta romeria. Arribats a dalt, després de la celebració de l'ofici i de cantar els goigs, es comparteix el "ranxo". A la tarda es torna cap a casa.

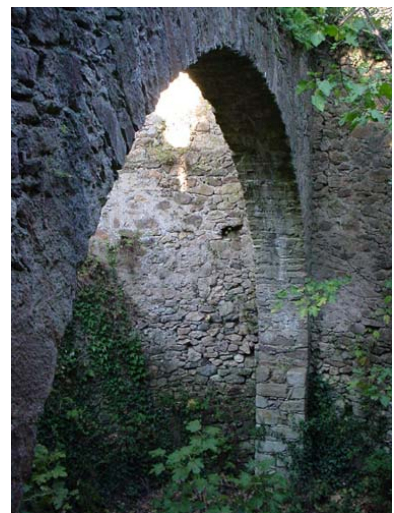
Durant molts segles, en segons quines contrades, les fires i les romeries eren l'únic punt de trobada de la gent que vivien en masos i pairalies escampats per la muntanya. Era l'única manera que tenia el jovent de fer coneixença i poder trobar parella. Veure's, després, podia representar un o dos dies de camí per corriols i viaranyes. No, la vida no era gens fàcil pels nostres besavis i besàvies.

Pou de glaç

No ens ha quedat gran cosa d'aquesta edificació, però sí el suficient per completar la informació que ens proporcionen la resta de pous de glaç o de neu de la zona i poder-nos fer una idea de com funcionava la indústria del gel a la serra de l'Albera.

El comte de Peralada arrendava al millor postor les seves concessions dels pous de glaç i de neu de la "Muntanya de Requesens" per espai de cinc anys. Segons A. Compte, l'arrendatari té el dret i l'obligació de vendre gel a la vila comtal de Peralada des del primer de maig fins al 14 de novembre.

El gel era molt preuat antigament. Ja els romans, i potser els pobles que els van precedir, havien descobert els beneficis que en podien treure del gel, tant a nivell domèstic com terapèutic. A l'Edat Mitjana eren les famílies benestants les que en feien ús, però aquests privilegis es varen acabar i, al segle XVIII, el negoci del gel era una important font d'ingressos per a la comarca. S'utilitzava per a conservar els aliments, refrescar begudes i per al control i prevenció de malalties.

El pou de glaç

A partir del segle XIX, amb l'electricitat apareixen les fàbriques de gel i els pous de glaç deixen de ser utilitzats.

En general, els pous són edificis circulars de pedra, enterrats en la seva major part. Normalment estan coberts per una cúpula, però l'arcada que té el de Requesens ens fa pensar que potser estava cobert per una estructura amb teulada. Hi ha molts pous mencionats en diferents textos, però la majoria han desaparegut. Actualment només en resten 10 en tot el massís: 8 al vessant nord i 2 al vessant sud. La diferència d'insolació fa totalment lògica la desproporció.

Es poden classificar en dues categories: els pous de muntanya i els de piemont. Els de muntanya estan situats entre els 650 i els 1100 m d'altura i solien ser pous de neu, és a dir, que es feia el glaç omplint els pous de neu a través d'unes finestres que estaven situades a la part superior del pou, aprofitant el seu propi pes per a fer compressió i transformar-se en glaç ple de bombolles d'aire, fàcil de tallar. S'extreia a través d'un túnel excavat a la part inferior del pou. Els pous de piemont o de plana tenien una funció doble: servir de dipòsit temporal del gel que es baixava dels pous de muntanya i, alhora, fer-ne de nou a partir del glaç que es recollia en les basses que s'excavaven en les proximitats. Per això solien construir-se a la vora d'algun riu o torrent, per tal de poder omplir fàcilment les basses i minimitzar les pèrdues degudes al transport. En aquests pous se solia guardar el gel tallat en blocs i calia empouar-lo amb molta cura per a evitar que s'enganxessin entre ells.

Una vegada plens, les boques dels pous es tancaven amb lloses i els foradets que quedaven eren segellats amb terra i herba per evitar l'entrada d'aire. El sòl i les parets també s'entapissaven de vegetació per tal de millorar l'aïllament. Calia empouar en dies freds i aprofitar quan no hi havia sol. El transport es feia de nit, cobrint la càrrega dels carros amb pells o amb saques i boll –una barreja de palla i pellofa que s'havien guardat a l'estiu, dels treballs a l'era. Si es tenia cura en la manipulació, les pèrdues eren mínimes.

Forn de calç

Són moltes les parets de pedra seca que es troben arreu del país, i no són poques les edificacions que hi ha construïdes amb el mateix sistema. És el mètode constructiu més antic: simplement, apilonar les pedres amb la gràcia suficient perquè s'aguantin les unes

El forn de calç

amb les altres i no caiguin. Però és des de ben antic que es construeix lligant les pedres amb morter. Els que tenien menys mitjans, utilitzaven morter de terra, i la resta amb calç i sorra. Els grecs ja coneixien la calç, però varen ser els romans els que varen portar el seu ús a casa nostra.

S'obté per escalfament de la pedra calcària per damunt dels 1000 a 1200 °C a l'interior de forns amb forma troncocònica: A l'interior es formava una volta amb les pedres que s'havien de calcinar, arrencant progressivament, de les més grosses a les més petites vers el cim; la

cocció es feia en una vegada, alimentant constantment el fogar durant uns quants dies (Servei Regional d'Arqueologia).

L'Albera és un massís bàsicament granític; els afloraments calcaris són escassos i del tot insuficients per la demanda que hi havia els segles XVII i XVIII. És per això que s'havia de comprar la calcita a fora i es portava des dels jaciments de les Corberes.

El forn de Requesens, en bon estat de conservació, és d'època moderna i es pot datar en algun moment dels segles XVII al XIX.

Forn de rajols

L'inici de l'ús de l'argila l'hem d'anar a buscar a la prehistòria, entre les boires que ens amaguen el passat més llunyà de l'home. Els romans porten a casa nostra l'ús de les *tegulae* i de les teules rodones en la construcció de teulats. Les primeres són planeres, de 40 x 60 cm amb cantells laterals; es varen utilitzar per bastir edificis importants a l'Albera durant l'època romana i, més enllà, fins el segle IX, en els teulats d'algunes capelles pre-romàniques. La forma de les teules rodones no ha evolucionat gaire amb el pas dels segles. Amb la utilització de les teules aparegueren les teuleries, on es fabricaven amb l'argila de les terres al·luvials al peu de la muntanya, acolorida pels òxids de ferro, molt presents en el massís, que li donen el color ocre-roig característic.

A més de les teules, els romans també utilitzaven l'argila emmotllada en forma de rajola massissa.

El forn de rajols

Forn de rajols: cambra de combustió i arcs que aguanten l'enreixat

Forn de rajols: enreixat damunt del qual es col·locaven els rajols o les teules

L'ús de tots aquests materials desaparegué durant bona part de l'Edat Mitjana. A partir del segle XIV es tornà a utilitzar la rajola sota el nom de "cairó". Durant els segles XVII i XVIII s'utilitzaren associats amb la pedra en la construcció de masos i fortificacions i se'n normalitzaren les mides de fabricació: 44 x 22 cm, amb un gruix de 5 cm.

El forn de rajols o teuleria de Requesens té dues cambres per a la combustió de la llenya i es conserva l'enreixat aguantat per arcs on es col·locaven les peces d'argila que havien de ser cuites per l'aire calent que pujava des de les cambres de combustió.

La serradora i "Les Pipes"

Quan el corriol que baixa del veïnat de Requesens arriba a la pista que ve de Cantallops, topem amb un petit edifici enrunat, vora la carretera. Es tracta del que es coneix com "Les Pipes". Segons ens explica l'actual propietari, en Miquel Esteba, a l'edifici s'hi havien treballat les rabasses de bruc que s'utilitzaven per a la fabricació de pipes, d'on li ve el nom. Més tard, s'hi va instal·lar el generador que produïa el corrent elèctric que proveïa tot el veïnat. Era una central hidràulica: s'hi feia arribar l'aigua de la resclosa que hi ha aigües amunt de la riera – construïda el primer quart del segle XX pel duc de l'Infantado, que era enginyer de camins– fent-la passar per un canal que circulava, amb poc desnivell, fins la caseta que hi ha vora el corriol que baixa del veïnat, poc abans d'arribar a la pista. Allà hi havia un rampí que feia les funcions de filtre per netejar l'aigua de la fullaraca que havia arreplegat en el seu camí des de la resclosa, que era un dels grans problemes que presentava el sistema. Des d'aquest punt es feia baixar fins la turbina que feia moure el generador, aprofitant el desnivell per a produir l'energia.

"Les Pipes"

El generador i la turbina hidràulica encara es poden veure a "Les Pipes"

Serradora

Pista avall, anant cap a Cantallops, a l'esquerra, en un replà, trobem les ruïnes del que havia sigut la serradora, que va funcionar fins a principi dels anys 1960 amb el corrent elèctric que es produïa a "Les Pipes".

Des que va deixar de funcionar la central, les necessitats elèctriques del veïnat s'han cobert amb un petit grup electrogen que en prou feines dona l'abast, malgrat la despesa que representa. Miquel Esteba ens explica que en l'estudi que s'ha fet per tal de resoldre el problema, s'ha desaconsellat la instal·lació de plaques solars –sembla ser que es necessita una superfície

excessiva– i és per això que en aquests moments està gestionant el transport de l'energia elèctrica des de Cantallops, fent un anàlisi de la situació per a produir un impacte ambiental mínim.

El castell de Requesens i el Puigneulós

Monuments megalítics

Prop de la nostra ruta podem trobar fins a cinc monuments megalítics. Al coll de Medàs, quatre dolmens: Coll de Medàs I, Coll de Medàs II, Coll de Medàs III i el de Coma de Gall. L'altre, és un paradolmen i es troba prop del mas dels Bouencs, a Requesens.

Són sepulcres megalítics en estat de conservació divers.

En la llosa que cobreix el Coll de Medàs I s'observen inscultures com en molts altres llocs de les Alberes i el Cap de Creus.

Dolmen del Coll de Medàs I

Arribats al coll, des de Requesens, cal agafar un corriol que s'enfila pel marge dret de la pista, abans de la corba a la dreta. A 50 m trobem el dolmen: és una galeria catalana de cambra rectangular amb l'entrada orientada al sud-est i amb el corredor més baix que la cambra, fet amb lloses de pissarra. Al voltant es poden observar restes del túmul que el cobria. Localitzat el 1980 va ser excavat el 1981 i s'hi van trobar restes d'eines de sílex i d'utils de ceràmica, així com també utensilis de bronze. El 1996 es va restaurar, adreçant-

Dolmen Coll de Medàs I

Dolmen Coll de Medàs I

se un dels suports laterals que era a terra i col·locant la coberta, on es poden observar caçoletes insculpides. La seva funció és difícil de determinar, encara que, en aquest cas es podrien relacionar amb cerimònies de caràcter funerari.

Segons el tipus arquitectònic, hauria estat construït entre el 2700 i el 2200 aC.

Dolmen del Coll de Medàs II

Cal agafar la pista que se'n va cap a l'esquerra, just davant del corriol que dona accés al Coll de Medàs I. A 50 m, al costat esquerre de la pista i a tocar el filat, s'observa aquest altre sepulcre de corredor, en un estat bastant més precari que l'anterior. Pel tipus arquitectònic, es pot datar entre el 3500 i el 2700 aC, anterior, doncs, al de Coll de Medàs I.

Dolmen Coll de Medàs II

Dolmen Coll de Medàs III

Dolmen del Coll de Medàs III

On arrenca la pista per anar al Coll de Medàs II, surt un corriol amb marques grogues que s'enfila pel turó, cap al sud. A 30 m trobarem les restes.

Dolmen de Coma de Gall

Continuant pel camí a partir del dolmen coll de Medàs II, seguint les marques grogues, a 500 m trobarem un corriol que s'enfila pel marge dret. A uns 200 m trobarem el dolmen. És un altre sepulcre de corredor fet de lloses d'esquist, amb restes del túmul que el cobria, que es pot datar entre el 5300 i el 4700 aC.

Dolmen Coll de la Coma del Gall

Paradolmen dels Bouencs

Paradolmen dels Bouencs

Si agafem la pista que va de Requesens a St. Climent Sescebes, 100 m abans del mas de l'església hi ha una corba a l'esquerra. Hem de prendre el camí amb marques grogues que baixa cap a la dreta just a la corba. A uns 800 m, al límit d'un alzinar molt espès, trobem el paradolmen, amb l'entrada orientada al sud-est, i la coberta recolzada a la banda de llevant.

Cantallops

Quan veus aquest nom, gairebé vénen ganes de riure –o de plorar, segons com es miri– Llops!? Doncs sí! Hi ha testimonis escrits de finals del segle XIX –abans-d'ahir, com si diguéssim– que per les muntanyes del Pirineu, i en aquestes concretament, encara hi havia llops; diu Carles Bosch de la Trinxeria: “..*Aquelles imponents boscúries on la fullaraca arriba a mitja cama, són els amagatalls de llops i porcs senglars*”. Caçadors i pagesos –els uns com un trofeu i

els altres defensant els ramats– els varen exhaurir. Joan Amades, l'any 1935 recull una **llegenda** de boca d'en Pere Vayreda que relata com en temps molt antics, totes les terres al voltant del castell de Cantallops estaven cobertes de boscos, infestats de llops. Tants n'hi havia, que el rei va oferir un premi a aquell que els en netegés. Un caçador es va posar a la feina. Quan va creure

que ja havia acabat la seva tasca es va presentar davant del rei amb la pell del llop més gran que havia mort. El rei li va preguntar què volia que li donés i ell li va demanar que li cedís terres i senyoriu per a edificar un castell. El rei va fer un gest de displicència, perquè considerava exagerada la petició. El caçador, que es va adonar que alguna cosa no anava prou bé, es va afanyar a afegir que es conformaria amb les terres que pogués encloure amb aquella pell. El rei davant de tan poca cosa, li va concedir. Però el caçador, que era molt llest, va fer tallar la pell a tires tan estretes com un fil, les va lligar unes amb les altres i així va poder envoltar una gran partida de terreny. Quan el rei va saber l'enginy del caçador va penedir-se del que havia fet, però no es va desdir de la seva paraula.

Cantallops: torre i muralla de la força

El lloc ha estat habitat des de ben antic però el primer document escrit que es té és un precepte del rei Carles el Calb, on s'hi esmenta l'església de St. Esteve del lloc anomenat *Cantalupis* com una possessió del monestir de St. Quirze de Colera. El problema està en la fiabilitat de la datació del document que ens ha arribat, que sembla ser un trasllat posterior, encara que estigui datat el 844. Segons Corominas aquest document seria una falsificació feta pels monjos de St. Quirze de Colera per a reivindicar drets sobre els llocs que s'hi esmenten.

Un diploma del rei Lotari datat l'any 982 esmenta un alou del monestir de St. Pere de Rodes a *Cantalupus*.

Cantalupis, Cantalupus, Cantalups, Cantalops: El nom del poble ha anat evolucionant i tot i semblar que és un topònim dels més clars, ha portat a explicacions ben diverses. No

tothom considera l'udol dels llops com un cant! Fins i tot hi ha qui pensa que es podria interpretar el radical “cant” com a pedra. Segons Corominas, Cantallops i Gratallops provindrien de la mateixa arrel: *glatti-lupus*, “udola, oh llop!”. Canviant la “L” per la “R” s'arribaria a Gratallops i en perdre la “L” passaria a *Gatallops* i Cantallops per similitud amb altres topònims. Tot plegat demostra que, en l'antigor, n'hi havia bastants de llops!

La torre és el campanar de l'església

El que és bastant clar és que el nucli antic de Cantallops es va arrecerar darrera el recinte emmurallat del seu castell, al voltant de l'església de St. Esteve.

La primera notícia certa que es té del castell –que ja devia existir durant la primera meitat del segle XII quan s'anomena un Bernat de Cantalups posat com a ostatge de Gausfred III del Rosselló en garantia d'ajut– és de l'any 1288 quan, en temps d'Alfons el Liberal, va ser ocupat per tropes franceses de Felip el Bell. El poc que en resta actualment es data entre els segles XIII i XIV. Bona part de les muralles han estat amagades per les cases que s'hi han adossat, com passa a tants altres llocs. La resta més clara és la torre, de planta quadrada, que es va modificar, afegint-li un pis amb arcades per poder-hi penjar les campanes: actualment és el campanar de l'església. Prop seu es poden observar un tram d'un vell camí de ronda i

algunes sageteres.

En un document del 944 consta la construcció de l'església de St. Esteve de Cantallops pels monjos de St. Quirze de Colera, situada a la banda de ponent del recinte emmurallat. Ha sofert nombroses modificacions al llarg dels segles i es fa difícil datar-les amb exactitud. També ha sofert les sacsejades socials: el 1653 com a conseqüència de la Guerra dels Segadors i, més recentment, durant la Guerra Civil. Té dues naus cobertes amb voltes. La de tramuntana, amb paret exterior feta a base de blocs de pedra granítica poc treballats probablement de la primera meitat del segle XI, té volta de canó. La nau de migjorn, amb volta de secció de quart de cercle, és on hi ha la porta d'entrada, segons la típica construcció de l'època. La façana està formada per carreus ben tallats i afilerats, que es podrien datar als segles XII o XIII, i la porta té un senzill arc de mig punt amb dovella, resseguit per un petit guardapols, amb llinda aguantada per dues mènsules motllurades. Les dues finestres han estat transformades en èpoques més modernes. Al costat de la porta, adossada al mur, hi ha una làpida gòtica datada l'any 1320. L'àbsis original ha desaparegut i, en el seu lloc, trobem una capçalera carrada d'època posterior.

L'expansió del poble, durant el segle XVI i, sobretot, durant els segles XVIII i XIX –degut a la reconversió de l'agricultura però també gràcies al desenvolupament de la indústria del suro i els taps i a la necessitat del [carbó vegetal](#) per a les cuines econòmiques i les fargues (Cantallops tenia 1000 ha de bosc on hi abundaven les alzines i sureres)– el varen portar a depassar la muralla, sobretot cap al sud i llevant. La població el 1718 era de 67 habitants, el 1787 en tenia 218 i arribà al màxim el 1860 amb 780 habitants. Més tard, la crisi del

Detall d'una finestra de l'església

sector surer i carboner va abocar al despoblament les zones rurals i de muntanya de les nostres comarques.

Al segle XX l'agricultura –bàsicament la vinya i l'olivera– i l'explotació forestal –abans del gran incendi del 1986 que, en dos dies, va cremar vora de 16000 ha de l'Albera– mantenia els habitants d'aquests petits nuclis urbans.

Actualment, els 260 habitants de Cantallops, no poden viure de l'agricultura ni del bosc. Només resten unes 60 ha de vinya i els pocs que replanten oliveres són persones de més de 60 anys i ho fan perquè la terra no es quedi erma i poder-la mantenir neta.

Els pobles es van transformant, a poc a poc, en dormitoris i els seus habitants treballen a Figueres o a la Jonquera. Segons el Sr. Josep Mª Molas i Planellas, batlle del poble, poden estar contents, ja que “és millor ser satèl·lits de Figueres que ser comprats per alemanys o francesos... Hem de mirar que vinguin gent de Figueres o rodalies a dormir aquí i evitar que arribi un senyor de Perpinyà o de París a comprar la casa aquí i que només hi visqui un mes i la resta de l'any estigui deshabitat”.

Un altre problema de difícil solució és el de conjuminar les noves tecnologies i l'impacte ambiental. En l'època de la telefonia mòbil en què són majoria les persones que viuen enganxades als seus aparells i alguns sectors es queixen de la manca de cobertura, les organitzacions ecologistes procuren evitar la instal·lació d'antenes per l'impacte visual que produeixen.

Vilar d'Abellars

A cosa d'un quilòmetre a ponent del nucli de Cantallops es troba el “Vilar d'Abellars”, restes d'un poblat alt-medieval, vora les ruïnes d'un mas dels segle XVII conegudes com el “Casal d'Abellars”.

El dia 30 de juliol de l'any 1021 es celebrava un judici a Peralada, presidit pel comte Hug I, per un litigi entre el vescomte Dalmau i l'abat Amblart de St. Quirze de Colera pel domini sobre el *vilar Abiliarios*. La sentència fou favorable a l'abat, ja que sembla ser que havia pogut presentar proves documentals.

Un altre document que es podria datar al darrer quart del segle XI, anomena l'església de St. Jaume d'Abellars amb el seu Vilar. Sembla ser que el vescomte Ramon Guillem del castell de Rocabertí el tindria com a feudatari del monestir de St. Quirze de Colera.

Monestir de Sant Bartomeu de Bell-lloc

Si agafem la pista que va de Cantallops a St. Climent Sescebes, a uns 4 km de Cantallops trobem el mas de Bell-lloc: una gran casa dels segles XVII-XVIII, molt reformada a finals del XIX, al gust modernista, amb finestrals geminats neogòtics, merlets decoratius i una torre cilíndrica, també emmerletada. Quan es veu, a la llunyania, hom pensa que és un miratge.

El topònim és d'origen llatí i Badia i Homs explica haver trobat restes de ceràmica que demostrarien l'existència d'un assentament romà en aquest lloc. Es tenen notícies de la presència en aquest lloc d'un convent de monges canongesses agustinianes sota

l'advocació de St. Bartomeu, l'any 1207. L'any 1222 el vescomte Arnau de Rocabertí cedí terrenys a la priora Guillema de Capmany i una part de la comunitat anà a residir a Peralada, on s'acabà de traslladar el 1391, en temps de la priora Garsenda Sagarriga, quan Felip de Rocabertí els cedí l'antic palau d'aquesta vila. El trasllat fou presidit per l'abat Guillem de St. Quirze de Colera en representació del bisbe de Girona. La comunitat ha perdurat a Peralada fins a data ben recent.

Els pocs vestigis que encara resten de St. Bartomeu de Bell-lloc es poden observar a uns 50 m al nord del mas actual. Enmig de la vegetació i mig cobertes per la terra, amb prou feines es poden identificar les restes d'un mur i de l'absis de l'església del cenobi.

Els masos

Alguns provenen de l'Edat Mitjana, de l'època en què encara no s'havien endegat les explotacions agràries i calia iniciar els conreus. Els monjos i els senyors parcel·laven el territori i l'ocupaven amb els artigaires o bé establint els contractes d'eixarmada.

En un mas s'hi poden arribar a distingir quatre zones: el bosc, les pastures, els conreus –campes o feixes– i els edificis. Les zones de més pendent se solien reservar al bosc, que aportava combustible –primer llenya i més tard carbó– fusta, fruits i, més tard, en segons quines zones, suro. Llindant amb el bosc s'hi solien reservar els espais de pastures. En els llocs més plans s'hi conreaven els cereals. Les vinyes i oliveres es podien plantar tant als llocs planers –si el mas tenia sort i en tenia de sobra– com als llocs amb més pendent, prèvia la construcció de feixes aguantades amb parets, fetes normalment de pedra seca. Vora els edificis s'hi resguardaven els fruiters i l'espai que ocupava l'era.

La casa solia tenir els corral i els estables a la planta baixa –en els masos grans es podien fer en edificacions a part– l'habitatge a la planta principal, i a la superior hi havia els graners. Sovint es podia accedir a la planta noble directament des del carrer, mitjançant una escala adossada a la façana que, normalment orientada cap al sud, estava coronada per un rellotge de sol. L'habitatge estava constituït per una gran

cuina on “s'hi feia vida”. Hi havia una pica de pedra o marbre i una gran llar, oberta, amb una xemeneia ampla i alta en forma de campana. Al costat de la llar hi havia el forn, que aprofitava la mateixa xemeneia com a sortida de fum. Com que la llar només “escalfa per davant” calia seure en els “escons”, que són bancs amb els respallers molt alts i tots tapats per darrera perquè l'aire fred no arribi a les persones que estan davant del foc. Com que era l'única cambra de la masia que tenia llar, era on es menjava i a la nit, havent sopat, a la llum de les espelmes o dels llums d'oli, amb tota la família asseguda a la vora del foc,

Llar i forn del mas de l'Església a Requesens

es resava el rosari i s'explicaven rondalles fins que la son aconsellava anar a dormir. Aleshores, s'omplien els "burros" de caliu i s'escalfava el llit. Més tard es varen utilitzar ampolles –primer de ceràmica i més tard de plàstic– que s'omplien amb aigua calenta i amorosien una mica la fredor dels llençols.

A més de la cuina, solia tenir una gran sala que era on es menjava en diades de festa grossa. Al seu voltant s'obrien les portes de les cambres.

Naturalment, els lavabos no existien. Les grans masies tenien "aiguamanils" a la sala, que era un dipòsit –que calia anar omplint d'aigua– amb una aixeta i una petita pica a sota amb una galleda per recollir-ne l'aigua bruta. A les habitacions de les pairalies hi podia haver lavabos de fusta amb un mirall i una palangana –de porcellana o de ceràmica– amb una galleda a sota. Les necessitats vitals calia fer-les als estables, amb els animals, o en un orinal.

L'aigua s'havia d'anar a buscar a la font, si n'hi havia alguna a la vora, o a algun torrent proper. A l'estiu, un bon càntir sense pintar conservava l'aigua ben fresca. En aquests punts d'aigua s'hi construïa un abeurador per al bestiar i un safareig per anar a rentar la

A 300 m del mas de les Feixanes, hi ha el safareig i la font

roba. De vegades calia desplaçar-se més de 200 m de la casa per arribar a l'aigua. Carregats amb la bugada, els càntirs o les galledes, calia repetir el trajecte de la font a casa i tornar unes quantes vegades cada dia, tant si plovia, com si nevava, com si feia sol. I en temps de sequera severa, se'n podien quedar sense.

El fet que els masos duressin segles en aquestes condicions, fa pensar que plovia més que en els nostres dies i que les fonts, deus i torrents no s'assecaven tan sovint com ho fan actualment. Serà veritat que el clima està canviant encara que costi acceptar-ho?

Pel que fa a l'ús del bestiar que acompanyava tots els estadants de les masies, J. Amades recull, l'any 1933, una rondalla de boca d'en

Pere Vayreda, de Lledó: diu que a en Polí –del mas del mateix nom, prop de la Menera, en el camí entre Lliurona o Bassegoda i Gitarrau, Tortellà o Sadernes– se li va morir un bou del parell que necessitava per la llaurada. Eren temps de males collites i la bossa no sonava. En no poder-ne comprar un altre va decidir utilitzar la vaca que tenia. Prou li va costar, car la bèstia no es volia deixar junyir, però quan ho va aconseguir, llaurava tant o més bé que amb la parella de bous. Les males anyades varen persistir i l'home ja tenia treballs per a mantenir la parella d'animals; llavors, es va recordar que la vaca s'havia emmotllat la mar de bé al nou treball i pensà que potser s'avindria a deixar-se escurçar una mica la ració. Així ho va fer, i l'animal no va manifestar desgrat i continuà llaurant la mar de bé, junyida al bou. La satisfacció d'en Polí va fer que anés escurçant cada vegada més la ració de la vaca que mai no va protestar i va continuar treballant igual de bé. Va arribar el dia que no li va donar gens de pinso i la vaca subsistí. Aleshores, anava pregonant per tot arreu el seu enginy i tractava de tanoques els altres pagesos perquè es gastaven els diners en menjar pels animals. L'alegria va durar poc, perquè, quan la vaca es va acostumar a viure sense menjar, naturalment, es va morir. El fet es recorda amb la dita

*Fer com la vaca d'en Polí,
que quan va saber viure sense menjar es va morir.*

La realitat és que el bestiar tenia utilitats ben diverses. La carn, la llet i els ous, per a alimentar-se. La llana –que filaven i tenyien en el mateix mas– per a vestir-se. A més els servien de tracció: cavalls, burros, mules i bous feien el transport de persones o mercaderies, estiraven els carros o les tartanes i arrossegaven les arades que obrien els solcs a la terra, sovint dura i pedregosa. La resta calia fer-ho a mà, fent força per a enfonsar la fanga, vinclant l'esquena per a clavar l'aixada i redreçant-se per aixecar la pala plena de la terra que els havia de proporcionar el pa de cada dia. Pa que pastaven a mà i havien de coure en el forn, que encenien una o dues vegades per setmana amb la llenya que tallaven amb la serra o la destral en els boscos propers. No els calia desemboscar, només els calia un bon ramat, sobretot de cabres, per a mantenir net el bosc, almenys fins a l'alçada on podien arribar els animals aixecats sobre les potes del darrera.

Quan es matava el porc calia poder servir la carn i allargar-la tot el que era possible. A l'estiu i a la tardor, que era quan n'hi havia, es recollien les fruites del bosc o dels fruiters que tenien vora la casa i calia conservar-les per a tot l'any. Embotits, salaons, confitats, confitures, mermelades, almívars, etc. eren maneres de poder conservar els aliments en un temps en què el gel només era privilegi d'uns quants.

Avis, pares i fills vivien tots a la masia, establint veritables comunitats familiars patriarcal en teoria, però més aviat matriarcal en la realitat, ja que la que governava la casa i educava els fills era la dona de la casa, i es produïa el desastre total si arribava a faltar. L'home era l'encarregat de fer les tasques de camp i de bosc, així com els tractes de compra-venda i el transport de mercaderies. Si la mare faltava, a l'home li calia cercar muller per tirar els fills endavant. Si moria el marit, la muller restava desemparada fins que es tornava a casar. Les herències eren per via d'hereus i pubilles. Durant segles, al fill o filla gran li tocava la terra i el mas, al cabaler, quedar-se a casa, solter, o casar-se amb una pubilla, anar al seminari o emigrar a la ciutat o a Amèrica i, si la bossa donava per més, algun podia arribar a estudiar. Les cabaleres no tenien gaire més expectatives; si no feien un bon matrimoni i volien mantenir l'estatus, eren les tietes, solteres, tota la vida.

Segons la situació en què es trobaven, les relacions amb la resta de la societat es produïen amb més o menys assiduitat: quan anaven a mercat, els diumenges i festius a l'església més propera, o, si vivien en alguna contrada gaire aïllada, només amb motiu de la celebració de les festes dels patrons o en les romeries a les ermites de les rodalies. Aquesta última, era una de les poques maneres que tenien de prendre contacte amb persones d'altres pobles o de masos més allunyats. J. Amades recull les anomenades "fires de noies" o "fires de l'amor" on acudien els fadrins i les donzelles per tal de trobar parella; a més dels aplecs i romeries esmentats, per aquestes contrades en tenien fama les de Sta. Creu a Figueres i Besalú i l'aplec del Trial al Bosc de Tosca d'Olot. Quan una parella es coneixien en alguna d'aquestes celebracions, de vegades havien d'esperar tot un any per a retrobar-se i una vegada tenien el consentiment de les famílies per a poder festejar, sabien que els separaven unes quantes hores, o potser dies, de camí.

I ara ens queixem de com vivim?

Mas de Falgars, al Mont: façana de migjorn fortificada amb un matacà

El carbó i les places carboneres

Els boscos solen estar en pendissos de la muntanya, ja que els plans es reservaven per als conreus. Però per més escarpats que siguin, de tant en tant es troba un replà, fet artificialment si cal, normalment format per una paret de pedra seca en forma d'arc de circumferència que aguanta una plataforma de terra lleugerament inclinada cap al centre. És una plaça carbonera.

S'utilitzaven per a fer carbó vegetal, principalment amb faig, alzina i surera. La llenya es tallava més o menys curta (diu l'adagi: "llenya curta, carbó llarg") i "s'ajustava" a la plaça. Aleshores "s'empilava" –es construïa una pila ben ordenada, de dimensions variables en funció de l'espai que tenia la plaça, deixant una xemeneia a la part central que arribava fins al terra que s'anomenava "ull"– i "s'embromava" o "s'embolumava" –es cobria amb branques o pedres, després amb terrossos, fulles o molsa– perquè la terra amb què es cobria no es colés cap endins. Una vegada cobert, es deixava només un forat a la "corona" per on es "posava en foc" amb el "bitllat" –tirant trossos de llenya encesa per l'ull– que es "burxaven" –es feien baixar per l'ull amb una perxa o "burxa"–. Es bitllava i burxava dues vegades al dia. Per enfilar-se fins la corona construïen una escala amb troncs adossats a la mateixa pila.

La combustió, que havia de ser incompleta i produir-se sense flama es governava fent forats a les vores, per on respirava el foc amb un bastó punxegut que anomenaven "dóna fum". Si els forats treien fum blau –degut a la destil·lació de l'àcid pirolignós– es tornaven a tapar i se'n obrien d'altres més avall. Quan la pila ja no fumava, al cap de vuit o nou dies d'haver-la encès, era senyal que el carbó ja era fet.

Llavors, "rescaldaven" la pila –treien la terra triant la més fina– i la "reabrigaven" –la hi recobrien– per tal d'apagar el foc. Un cop reabrigada, se'n podia començar a treure el carbó, vigilant que no es tornés a encendre tot.

S'obtenia així el carbó vegetal, que tenia un gran poder calorífic i una puresa molt alta: entre un 70 i un 96% de carboni, segons la temperatura de la carbonera i el tipus de llenya utilitzat.

Es tenen notícies de la utilització del carbó per part de les fargues a partir del 30 d'octubre de l'any 1168, en una concessió de drets feudals de l'abat d'Arles a favor de Bertran de Boada: "...et deferat carbonem ad fabrega de Roirus". El seu ús es va mantenir al llarg dels segles en aquesta indústria, fins que es va estendre a gairebé totes les llars amb l'aparició de les cuines econòmiques a casa nostra a final del segle XIX.

Cal fer notar que quan arribà el gran invent de la cuina econòmica a Catalunya, durant l'últim terç del segle XIX, a Anglaterra ja es cuinava amb les de gas –des del 1832– que no es varen generalitzar a Catalunya fins la segona meitat del segle XX.

Amb raó es deia a Europa que l'Àfrica començava als Pirineus!

El desenvolupament dels alts forns per a la siderúrgia, que varen fer obsoletes les fargues, i la utilització domèstica del petroli i el gas varen fer morir, a poc a poc, la indústria carbonera i varen ser una de les causes de la despoblació de molts dels masos i veïnats d'aquestes terres.

Plaça carbonera camí de Talaixà

Els molins

Des dels temps més antics es coneixen els cereals i el procés pel qual es poden transformar en farina. Des dels 1800 aC en què es feia amb dues pedres, ha anat evolucionant la tècnica que ha permès als homes i les dones, haver de dedicar menys temps i menys esforç a realitzar aquesta tasca i, alhora, ha permès l'especialització d'alguns edificis i persones que la duen a terme. El romans ja varen introduir els molins giratoris i des del segle IX es parla de molins hidràulics a Catalunya. A l'Edat Mitjana a més dels molins fariners i els molins d'oli, es troben documentats els *molins blanquers* –per a assaonar pells–, *molins paperers* –per a trinxar draps i fer-ne pasta de paper–, *molins drapers* –també anomenats *batans de maces* en els quals s'enfeltraven els teixits–, *molins polvorers* –en els quals es reduïen a pols diverses roques i minerals–, etc.

Molí d'en Quelet, prop de Beget

Un funcionament similar tenien les *molines* o antigues serradores hidràuliques i el mateix sistema s'utilitzava a les *fargues* –que eren els establiments on es produïa el ferro– o a les fàbriques del sector tèxtil.

Posteriorment alguns d'aquests molins es varen transformar en centrals hidroelèctriques.

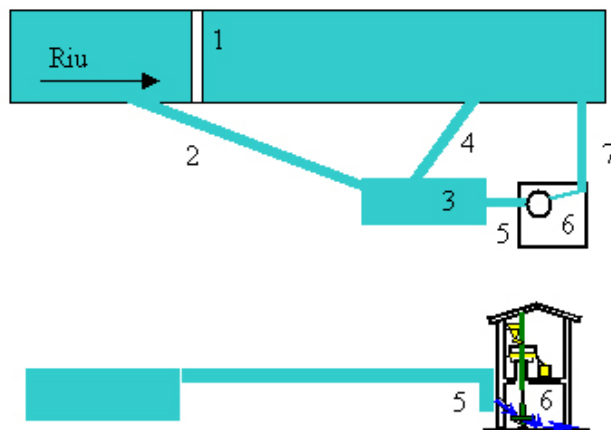

Molí d'en Miquel a les Escaules, transformat en central hidroelèctrica, amb els seus canals

Tots aquests processos són hidràulics, és a dir, aprofiten la força de l'aigua. Necessàriament s'havien de situar a la vora d'un riu o corrent d'aigua que els en proporcionés. Però sovint no n'hi havia prou, calia conduir-la i embassar-la. Els rius de la

conca mediterrània, en general, presenten uns cabals molt variables al llarg de l'any i, sobretot, un estiatge molt accentuat. Per això exigeixen la construcció de canals i de sistemes d'acumulació d'aigua, mitjançant la construcció de rescloses i de basses artificials.

El primer pas, doncs, hauria de ser la construcció d'una *resclosa* (1) que pot estar ubicada dintre de la mateixa llera del riu. Mitjançant un *canal* (2) es porta l'aigua fins la *bassa* (3) que té un *sobreeixidor* (4) per a desguassar-ne l'excés en cas de necessitat. Des de la bassa l'aigua inicia el descens cap a l'interior del molí, que és provocat pel *cup* i la *canal vertical* (5) que comuniquen la bassa amb una mena de túnel, anomenat *carcavà* (6), que, segons els llocs, també se'l coneix amb els noms de cacau, caco, cacuet, caricau, carcau o mina (Donat i Solà, 2003). Amb la bassa i el desnivell que hi ha fins que l'aigua impulsa la roda hidràulica, s'aconsegueix la pressió suficient perquè faci girar el mecanisme del molí, farga, molina, etc... Finalment l'aigua torna al riu pel *canal de desguàs* (7).

Esquema del camí de l'aigua en un molí

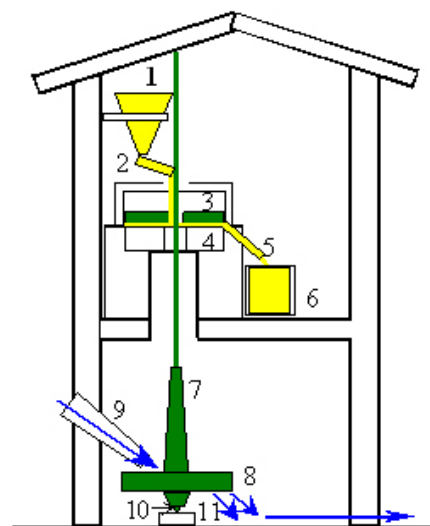

Molí d'en Quelet, prop de Beget

la mola i d'aquí a l'entremig de les dues moles. Una vegada mòlt el gra i transformat en farina surt pel *farinal* (5) i cau a la *farinera* (6), des d'on serà ensacada per poder ser transportada més fàcilment. El camí que segueix el gra i la farina es pot veure de color groc en el gràfic.

A la planta inferior és on hi ha el mecanisme que

El mecanisme hidràulic de funcionament d'un molí fariner és senzill. L'edifici, pròpiament dit, consta de dues plantes, tal com es pot veure a la figura. La planta superior és l'*obrador* i és on es produeix la mòlta del gra per a transformar-lo en farina. El procés té lloc entre les dues *moles*: la inferior (4), anomenada *mola sotana* o *jussana* és fixa, mentre que la superior (3), que s'anomena *mola sobirana*, *corredissa* o *volandera*, és mòbil. Ambdues són tapades per una caixa de fusta circular –el *riscle*– que té damunt seu la *tremuja* (1), un dipòsit on s'aboca el gra que passa a través del *canalot* (2) fins l'*ull* de

Esquema d'un molí fariner

permet fer girar la mola sobirana: el *carcavà*, on hi ha el *rodet* (8), de ferro o de fusta amb un cercol metàl·lic, que té unes paletes —els *àleps* o *caixons*— amb forma corbada sobre les quals cau l'aigua —el camí que segueix l'indiquen les fletxes blaves de la figura— que entra a pressió per la *canal* (9) i fa girar tot el conjunt. D'aquesta manera el rodet transmet el moviment circular a l'*arbre* (7) que el comunica a la mola sobirana. La part inferior de l'arbre porta clavada una punta metàl·lica cònica, l'*agulla* (10) que balla sobre el *dau* (11) que al Ripollès anomenen *dineret*. Tot el pes de la part mòbil del molí —la part verda de la figura— recau sobre el petit dau de coure o ferro, que va encaixat en una forta biga de roure —el *banc* o *suport*— situada al fons del carcavà. Aquest suport és accessible des de l'obrador mitjançant l'*alçador*, que permet al moliner d'aixecar el suport i, amb ell, el rodet i la mola sobirana per obtenir una farina més o menys fina.

En alguns molins, batans, fargues, serradores o molines, en comptes del rodet s'utilitzava la roda hidràulica vertical. El funcionament és el mateix però amb l'arbre situat en posició horitzontal.

La força motriu de l'aigua pot ser substituïda pel vent en llocs allunyats de corrents d'aigua o rius, i dóna lloc als molins de vent.

La gran quantitat de topònims relacionats amb els molins i els cognoms que encara es mantenen, demostren la gran extensió en l'ús d'aquests enginyers. La Molina, cal Moliner, el rec del Molí, el Molí d'en..., Molins, Molinars, Molinet, Molinós, en són algunes mostres ben esteses pel nostre territori.

Una serradora moguda amb rodes hidràuliques verticals a Hexenlochmühle, a la Selva Negra alemanya

L'Albera

Segons explica Carles Bosch de la Trinxeria, en els seus *Records d'un excursionista* (1887): “La serralada pirinenca, des de Collforcat fins el Coll de la Massana, és coneguda d'aquesta part de la frontera per muntanyes de Requesens i Avinyó. De l'altra part, o sia la vessant francesa, en diuen la muntanya d'Albera o de les Alberes.”

Actualment, però, s'anomena Albera als dos vessants de tota la zona de muntanya des del mar fins al coll del Portús.

El Puigneulós amb la “botifarra”, senyal de tramuntana

La Generalitat de Catalunya, inclou l'Albera en el “Regional Planning” del 1931 per la preservació de diversos espais del territori, però no és fins el 10 de març de 1986 que va ser declarada Paratge Natural d'Interès Nacional. Amb una extensió total de 4108 ha, està dividit en dos sectors: “Requesens-Bausitges”, amb 2639 ha als termes de la Jonquera i Espolla, i “St. Quirze-Balmeta” amb 1469 ha al terme de Rabós d'Empordà.

Farcida de monuments megalítics que demostren que ha estat poblada des de temps immemorials, s'hi pot estudiar l'evolució de la societat al llarg dels temps admirant els edificis que s'hi varen construir.

De relleu granític, amb pissarres i esquistos, té el punt culminant al puig Neulós –de *neula*: boira– amb 1256 m d'altura.

Si en altre temps la frondositat dels dos vessants era tan gran que els romans varen haver d'optar per travessar-la pel pas més proper al mar, els incendis i l'explotació forestal han estat la causa que, actualment, les zones de matoll i garriga n'ocupin una gran part. Malgrat això, conserva una riquesa botànica i zoològica incalculable i és l'últim reducte de dues races autòctones: la [vaca fagina](#) o vaca de l'Albera i la [tortuga mediterrània](#) (*Testudo hermanni*).

Les cabanes de pedra seca

Són les construccions més nombroses a l'Albera i se n'hi poden trobar des del peu de la muntanya fins la carena. Les podem veure a la vora d'un camp o d'un camí i també aïllades sobre els vessants; són més abundants a la banda de llevant, degut a la gran extensió que varen assolir les vinyes litorals durant la segona meitat del segle XIX.

Tenen forma arrodonida o quadrada i solen ser de dimensions reduïdes. Estan construïdes segons el principi del sortint de pedra seca o falsa volta: les pedres d'esquist, granit, o gneis, segons la zona, se superposen, cada una avançant més que la de sota. La curvatura de la volta i l'alçada total de la barraca –que no sol superar els dos metres– depenen de la magnitud d'aquest sortint d'una pedra respecte de l'anterior; la volta es corona amb una o més lloses, segons els casos. L'entrada normalment està encarada al sud, d'esquena a tramuntana, que és el vent dominant a la contrada; sol ser baixa i l'obertura es corona amb una llinda. L'interior pot ser del tot buit o, en el màxim de la sofisticació, pot arribar a tenir un parell de nínxols a les parets, una llar i fins i tot un banc.

La majoria han estat construïdes en època moderna, entre els segles XVIII i XIX, encara que el sistema constructiu es remunta a temps remots. Juntament amb coves i balmes, les cabanes eren utilitzades –i algunes encara ho

són– com a recer de pagesos i pastors. L'ús continuat és la raó per la qual han estat restaurades regularment o reconstruïdes en el mateix lloc, al llarg de les generacions.

Sembla que estan emparentades amb les *bories* provençals, les *capitelles* del llenguadoc, les *pagliaghj* de Còrsega i els *orris* de les muntanyes de Cerdanya, Andorra, Ariège, etc., fins al punt que al vessant nord se les arriba a donar aquest mateix nom. Aquesta coincidència en la nomenclatura seria més aviat un intel·lectualisme (Lacombe i Tocabens, 2000) ja que, des del

segle XV, *orri* es reserva més aviat a les construccions que s'utilitzen com a “cabana de pastor on es fabriquen i conserven els formatges”, que no és el cas de l'Albera.

Incendis forestals

Altres cop és Carles Bosch de la Trinxeria, en el seu llibre "Records d'un excursionista" (1887), qui descriu els boscos de Requesens:

"No crec que en tot Catalunya hi hagi boscos tan imponents. La boscúria s'estén des de Collforçat fins al coll de la Massana; comença a sobre Espolla i Cantallops per suros, alzines, roures, faigs, avellaners, arboços, brucs i grèvols, que la fan del tot impenetrable.

A la zona superior de la muntanya, quasi fins arribar a la carena, són els roures i els faigs, arbres seculars de gruixuda soca i gran alçada, barbuts de llarga molsa, decimats pels vents i els llamps, inclinats, caiguts de vellúria, el seu poderós arrelam arrabassat.... Un hom es creu dins d'una selva verge del nou món. Les redortes, llambrusques, sarsaparilles, s'enfilen pels arbres, s'enreden pertot i tapen el pas dels pocs caminets oberts pels carboners per a l'extracció del carbó... Aquelles imponents boscúries on la fullaraca arriba a mitja cama, són els amagatalls de llops i porcs senglars".

De llops, no en queda ni un. Pel que fa als senglars, últimament s'ha creuat la raça salvatge amb els porcs domèstics i ha augmentat la capacitat de reproducció de la raça híbrida. Aquest fet, afegit a la manca total de depredadors naturals, extingits per la mà de l'home, ha provocat que les muntanyes estiguin farcides de senglars que llauren, literalment, el terra i que, a l'hivern, davant la manca d'aliment, baixen al pla i malmeten els horts i els sembrats. Això sense comptar amb la possibilitat, no gens negligible, de ser atropellat per un d'aquests animals quan circules per alguna de les carreteres de la contrada.

De boscos encara en queden, amb espècies autòctones i amb altres de plantades. Es veu que el comte de Peralada n'era un gran amant i, segons explica Carles Bosch de la Trinxeria, *"...Fa uns anys plegà la vacada que li donava un rèdit molt important només que per conservar l'arbrat."*

Si el comte aixequés el cap, potser se'n tornaria a la tomba! Bona part dels seus boscos estimats han desaparegut o s'han vist seriosament afectats pels incendis que s'han produït en els últims 40 anys.

Des del 1968 fins el 1985 cada any d'han produït incendis a l'Albera, fins a sumar-ne 169, amb un total de 16870 ha cremades. En 18 anys s'ha cremat un 70% de l'Albera.

L'abandó de les activitats forestals –que deixen els boscos plens de les branques i dels arbres caiguts i no fan necessari el reforçament, ni tan sols el manteniment, de la xarxa de camins forestals– les cremes de marges i brolla per a l'obtenció de pastures, els abocadors o simples descuits, són les causes principals que provoquen aquests incendis, en permeten la ràpida extensió i fan difícil l'accés per a la seva extinció. Si a això hi afegim els períodes de sequera i la tramuntana, que en alguns casos ha portat els incendis des de França i n'ha fet molt difícil l'extinció, la bomba de rellotgeria està servida!

I aquesta va ser la causa del més devastador de tots: el del 19 de juliol del 1986. S'inicià al Portús a causa de l'explosió d'un cotxe. La forta tramuntana el va empènyer cap al sud. En unes hores quasi 16000 ha

Placa en record dels aviadors morts el 1986

dels termes de 20 pobles es varen cremar, és a dir, la totalitat de la superfície de l'Albera de baixa altura. Animals i vegetals varen ser víctimes del foc. Però la desgràcia no es va acabar aquí: la forta tramuntana i les turbulències degudes a les altres temperatures i a la presència del vent i la carena, varen ser, segurament, les causes que varen provocar que l'hidroavió francès que s'ocupava de les tasques d'extinció s'estavellés al vessant sud de la serra, a poca distància a l'est del collet Fondo i a pocs metres de la carena que no varen poder superar. Les restes, abraçades per la vegetació que intentaven defensar, encara són al lloc on varen caure. Al seu davant, a la pista que davalla del collet cap a Requesens, clavada en una roca, podem llegir la placa que els municipis dels dos costats de la frontera varen instal·lar com a homenatge als tripulants: *"Els empordanesos recordem el sacrifici de Jean Pierre Davenet, Jacques Ocier, Jacques Lebel, Roland Denar, morts en estavellar-se el DC-6 tot apagant el foc del 9 de juliol del 1986 que arrasà, en conjunt, 30000 ha. 21-09-1986.*

La tortuga mediterrània

Moltes i variades són les causes de la regressió de la tortuga mediterrània (*Testudo hermanni*) en aquest territori. Té els seus inicis al segle X amb l'extensió dels cultius, lligats al creixement demogràfic que caracteritza aquest període, que s'allarga fins al segle XIV. Aquest fet provoca que les poblacions de tortuga s'aïllin en zones muntanyoses impròpies per al cultiu.

Actualment, les causes que fan possible la constant regressió d'aquesta espècie cap a nuclis cada vegada més petits són ben diferents:

- La destrucció de l'hàbitat, deguda en bona part, a la construcció cada vegada més accelerada d'urbanitzacions i carreteres.
- La mort de molts individus en els incendis forestals i l'elevada mortalitat entre els exemplars joves.
- La captura d'exemplars, ja sigui per a la venda o per a finalitats científiques o d'exposició.

Foto: Gerard Carrión i Salip

El 1992 es va crear el Centre de Reproducció de Tortugues de l'Albera, annex al santuari de la Mare de Déu del Camp, a la sortida de Garriguella cap a Vilamaniscle. Des d'aleshores ha crescut el nombre d'exemplars en llibertat, que actualment, en Joan Budó estima entre 6000 i 7000 en tot el territori de l'Albera. Aquesta valoració s'ha fet a partir d'estudis de densitat de població, que oscil·la entre 1 i 3 o 4 exemplars per hectàrea com a màxim. Si fem la comparació amb altres llocs d'Europa en condicions similars, la població de tortugues a l'Albera hauria de ser de 80.000 individus. Com es pot veure, estem molt lluny d'aquestes xifres, però es fa difícil augmentar el ritme de creixement, ja que és una espècie de desenvolupament molt lent i els exemplars que s'alliberen han de ser necessàriament petits i, per tant, molt exposats a ser víctimes dels depredadors, alguns dels quals, tenen rodes de cautxú i circulen per les pistes de la comarca.

La vaca fagina o vaca de l'Albera

És una raça de bestiar boví autòctona del massís. Viu a la fageda (d'on li ve el nom), on troba l'ombra i l'aliment. Està molt ben adaptada al medi i es desplaça, fent una petita transhumància, de les parts baixes fins la carena, en funció de la temperatura i de l'abundància d'aliment.

Difícilment es poden veure exemplars de la raça negra pura

Encara que poc estudiada, sembla que deriva del ja extingit *Bos taurus brachyceros* i és diferent, en tots els aspectes, de la raça anomenada del Pirineu català. Les primeres referències sobre l'espècie es troben en un article aparegut l'any 1868 del francès L. Durant, que ja la cita com a vaca de l'Albera. Però no és fins el 1957 quan el veterinari Lluís Mascort descriu el possible origen d'aquesta vaca i les seves singularitats característiques en la seva tesi. És l'únic treball, encara que molt ben documentat, que s'ha fet sobre el que és l'únic gran herbívor que pobla aquestes muntanyes i és, per tant, un element importantíssim per a l'ecosistema. Molt fort i resistent, s'alimenta únicament de la vegetació de boscos i prats, amb especial predilecció pels fruits i els brots tendres del faig.

De petita estatura, té les banyes molt obertes i en forma de mitja lluna. És molt peluda –el pèl li cobreix fins i tot les glàndules mamàries– i suporta bé el fred de l'hivern, però pateix molt la calor a l'estiu, per això es refugia a l'interior de les fagedes.

Pareix un vedell cada dos anys; per tant, la producció és molt pobra. El rendiment, pel que fa a llet i carn, també és molt baix, per això s'ha intentat millorar-lo amb creuaments amb altres espècies, encara que no s'han obtingut gaire bons resultats.

Cal diferenciar-ne tres tipus: la vaca negra –segurament la més antiga i la més escassa– és totalment negra, fins i tot les mucoses (morro i glàndules mamàries); la vaca de color de palla, amb mucoses de color rosat, també molt escassa i present tot l'any a les fagedes; i la vaca vermellosa.

Actualment deuen restar una quarantena de caps de bestiar de raça pura dels, aproximadament, 1200 caps que podem trobar si sumem els individus dels dos vessants de l'Albera. És difícil de quantificar-los, degut al fet que viuen en completa llibertat i només són controlades de forma periòdica per pastors o propietaris. Només són conduïdes a masies i estables per motius molt especials: malalties o manca de pastures per nevades o sequeres.

No és fàcil identificar un exemplar de raça pura

La frontera amb França

Després de vint-i-cinc anys de guerra, cansats de les despeses militars que això els comportava, Espanya i França varen decidir negociar la pau. A l'illa dels Faisans, al bell mig de la desembocadura del Bidasoa varen construir un pavelló amb dues parts idèntiques i una sala de conferències, separades per "la frontera". Cada país va decorar la seva banda: amb austeritat la part espanyola i amb profusió d'ornaments la francesa. Després de tres mesos de negociacions maratonianes, quan el dia 7 de novembre de 1659 es va signar el tractat dels Pirineus, es va rubricar la pau entre França i Espanya –que es va segellar amb el casament de Lluís XIV amb Maria Teresa, filla de Felip IV– però va començar el llarg procés d'establir els límits fronterers que no va finalitzar fins el segle XIX. Després d'interminables discussions Mazzarino i Luís de Haro varen signar l'addenda a l'article 42 a l'illa dels Faisans, el 31 de maig de 1660. En aquells moments França havia incorporat al seu territori, el Rosselló, el Conflent, el Vallespir, el Capcir i trenta-tres pobles de la Cerdanya. Malgrat que la Generalitat no en va ser informada fins 43 anys més tard, Catalunya havia perdut una cinquena part del seu territori i de la seva població. D'un dia per l'altre, amb la signatura d'un paper, milers de catalans havien passat a ser estrangers; mireu si n'és de relatiu aquest terme! Aleshores varen sorgir els problemes locals provocats pels límits de les propietats –encara avui dia hi ha propietats que estan partides per la frontera, com un mas de la Cerdanya, que té la casa a un país i els corrals a l'altre– o per les confiscacions fetes en represàlia del partidisme dels propietaris durant el conflicte. Tots aquests problemes es tractaren a les conferències de Figueres que varen finalitzar el juny de 1666 sense haver acabat de resoldre tots els problemes.

Els incidents que provocava el bestiar que pastura lliurement per la muntanya, que tant es troba en un vessant com en l'altre, i el problema dels límits al coll del Portús es varen anar eternitzant, i no quedaren solucionats fins als tractats de Baiona, signats en aquesta ciutat els anys 1856, 1862 i 1866. L'últim és el que es refereix a la divisòria entre el Département des Pyrénées Orientales i la província de Girona. Es defineixen exactament els límits i es decideix atermenar la frontera amb fites, concretant les mides i les característiques que haurien de tenir. La núm. 1 es troba al País Basc, a la vora de la Bidasoa.

Les actes de col·locació d'aquestes fites, o mugues, en aquesta zona, daten de l'any 1868. Segons aquestes actes, es descriu la fita amb el núm. 592 del coll de Banyuls: *"592. Al Coll de Banyuls, creu horitzontal al nivell del sòl, en la vora oriental del sender"*. La núm. 595: *"595. Puig de Barba de Boc i coll dels Empedrats. Creu al coll, sobre la cara Nord i vertical d'una roca grossa, a l'Est de la bretxa que obre el pas"*.

Malgrat els tractats i les mugues, els pastors s'han continuat ajudant i les romeries als diversos santuaris d'ambdós costats s'han continuat fent amb l'assistència de catalans del nord i del sud, així com els intercanvis comercials, encara que la frontera els hagi transformat en una pràctica il·legal anomenada contraban.

Muga entre St. Jean de Pied de Port i Roncesvalles, en el "Camino de Santiago"

Actualment encara es fa, cada primavera, la comprovació de la correcta ubicació de les mugues per part de representants dels ajuntaments de les dues bandes de la ratlla. Ara, més que un acte oficial de ratificació de fronteres és una trobada d'agermanament entre els pobles dels dos vessants del Pirineu; i com a bons mediterranis, no hi pot faltar l'àpat, bé, un a cada banda de muntanya, és clar!

Parcs eòlics

Reprodueixo textualment un article de la Carme Vilà sobre els projectes de parcs eòlics a l'Empordà publicat al Diari de Girona i que es pot trobar a la seva web. Es pot fer comentar als alumnes, comprovar si hi ha imprecisions o errors, fer càlculs de potències i estudiar els impactes ambientals que poden produir.

Les comarques gironines podrien doblar l'energia eòlica a Catalunya

Les comarques gironines podrien doblar l'energia eòlica que es produeix a Catalunya si es tiren endavant les set propostes per instal·lar parcs eòlics presentades a l'Alt Empordà. Si avui es pot satisfer el consum a 80.000 llars catalanes amb l'energia del vent, el progrés podria suposar doblar la xifra i començar a caminar cap a les previsions de la Generalitat de passar fins al 2010 dels 80 MW actuals als 3000 MW i alimentar un milió de famílies.

Ara bé, la proliferació de propostes de parcs eòlics ha generat una forta polèmica a cada una de les poblacions on s'han projectat, principalment per l'impacte al territori. Malgrat els grups i entitats ecologistes gironines defensen l'ús de les energies renovables, també demanen evitar la destrucció d'espais naturals. La majoria de projectes es plantegen en entorns que tenen cert grau de protecció i adverteixen que amb la bandera de l'energia eòlica es destruirà el patrimoni. Els problemes sorgits ja han fet que algunes empreses com la promotora que pretén instal·lar una infraestructura a Portbou s'hagi fet enrere o es mantingui a l'expectativa del resultat d'un contenciós que afecta part del projecte.

Per tal de regular la instal·lació d'aquestes infraestructures el govern de la Generalitat va elaborar un mapa de vents, un mapa de parcs eòlics i el decret regulador de la implantació de l'energia eòlica a Catalunya l'any 2002, després d'anys d'espera per parts de promotors i entitats. El primer document constata el nord-est de Catalunya i el sud com els millors indrets per captar energia eòlica. El pla territorial sectorial de la implantació ambiental de l'energia eòlica al Principat diu que la zona de major potencial eòlic «correspon a les carenes muntanyoses i, en especial, de les zones del Cap de Creus, la serralada prelitoral de les comarques de Tarragona i les terres de l'Ebre. A les comarques gironines la major força del vent es dona al nord en tot l'espai fronterer fins a Portbou i la resta de cap de Creus amb forces d'entre 10 i 20m/s, baixant de 6-10 m/s i 7-8m/s cap endins. Per ser rendible, s'han de certificar mitjanes de vent superiors a 5m/s a 10 metres d'altura o bé 2.100 hores l'any. Els promotors, però, són conscients que la tecnologia eòlica està evolucionant ràpidament obtenint aerogeneradors capaços de triplicar la potència dels convencionals i gairebé dupliquen l'alçada. L'evolució ha fet que les propostes presentades fa uns quatre anys ja hagin sofert modificacions reduint el nombre de molins i augmentant-ne la mida. En el terreny dels particulars la implantació encara és molt escassa.

El potencial indispensable

El potencial eòlic és un dels factors indispensables per projectar un parc, segons marca el decret regulador on es defineixen els criteris ambientals i energètics per tal de fer compatibles dos objectius: «l'impuls i l'aposta decidida per les energies renovables i la protecció del medi natural». Per a la instal·lació de parcs, en principi s'hauran de complir determinats criteris com l'esmentat en velocitat del vent, condicions d'infraestructures -accessos, connexió a la xarxa...-, no afectar condicionants culturals com jaciments o patrimoni i respectar el mapa d'implantació ambiental de l'energia eòlica a Catalunya.

Amb relació a això el mapa marca tres zones: incompatible -exclosa de la implantació de parcs-, condicionada -s'exigeix una declaració d'impacte ambiental positiva que en garanteixi la comptabilitat del projecte o l'establiment de mesures correctores per reduir l'impacte- i compatible. Els set parcs projectats a les comarques gironines se situen a les zones de major potencial pel vent. Per tant, complirien un dels requisits. No obstant, el que preocupa entitats com Salvem l'Empordà és l'afectació d'espais naturals. En el cas del parc de Portbou, per exemple, adverteixen que es pretenen instal·lar sis dels molins en zona PEIN -en l'actual mapa de parcs en zona condicionada- i el mateix amb el parc de l'Auleda a Portbou. El de Sant Julià a la Jonquera, el de Colera i els 11 molins aprovats a Portbou es troben també en zones condicionades als estudis d'impacte ambiental, malgrat no ser espais protegits, i propers a espais marcats com a exclosos i punts de pas de l'Àliga Cuabarrada. Pel que fa al parc que afecta quatre municipis -Terrades, Darnius, Boadella d'Empordà i Biure- només una part està en un espai conflictiu. A Biure encara es disposa de dues propostes però que els promotors prefereixen debatre abans de concretar la ubicació dels molins sobre el territori intentant evitar les polèmiques.

Aquesta és la zona del mas del Calze on està previst instal·lar una central eòlica

De fet, els projectes i el mapa de parcs eòlics de la Generalitat ha estat discutit des de la seva aprovació amb crítiques de determinats sectors per considerar que s'adaptava als projectes que estaven pendents de ser aprovats.

Una vegada conegut i en vista de les previsions, la plataforma Salvem l'Empordà considera que el Departament de Medi Ambient hauria de tornar a treure un decret sobre l'energia eòlica i revisar el mapa de vents. Segons l'entitat, l'Alt Empordà està dividit actualment en dues àrees «però nosaltres creiem que l'orografia és molt diversa i que segur que les intensitats estan distribuïdes en diferents formes», diu la portaveu Marta Ball-llossera. En el decret actual ja es constata que «a causa de l'orografia complexa del nostre país, les dades de vent no són encara prou ben conegudes i varien força entre dos punts propers per la qual cosa només són realment vàlides les dades mesurades cas a cas» assenyalant que el potencial és variable, irregular i extremadament variable».

Fora de les zones PEIN

Salvem l'Empordà es nega a acceptar parcs eòlics en zona PEIN o aquells que estan situats en zones de pas de rapinyaires. Per això proposen al nou govern de la Generalitat que per tal de «no carregar-nos en nom de l'energia alternativa els espais naturals», «que es congeli tot i es faci un mapa d'estudi de vents» i nous criteris per evitar la destrucció d'espais. Una de les qüestions que recorda al nou govern és que en el pacte «es diu que tots els parcs eòlics on no hi hagi un consens important no es tramitaran» i, ara per ara, a la comarca la majoria de propostes han plantejat conflictes.

Per tant, la necessitat de marcar un nou mapa de vents més real, la d'arribar a un consens en les propostes i la de no afectar els espais naturals serveixen d'argument als opositors per reclamar la urgència de trobar solucions i no permetre tirar endavant determinades propostes. Les posicions d'altres entitats com l'Associació de Productors d'Energies Renovables o de Greenpeace passen per defensar que calen impulsar les energies renovables. El cap d'Energia de Greenpeace, Emilio Rull, demanava més suport per part de les administracions en una visita a l'Alt Empordà on també va informar que des de l'entitat no es posicionen respecte projectes concrets.

Propostes de treball

Molts dels antics oficis portaven associades cançons que, de vegades, es cantaven durant el treball. Jaume Arnella ha publicat un llibre i un CD amb un recull d'aquest tipus de cançons amb arranjaments musicals d'en Rafel Sala.

Eduard Toldrà es va casar amb la Maria de Cantallops. En aquest poble hi va anar a estiuejar i s'hi va inspirar per a compondre moltes de les seves sardanes (*Camperola*, etc...). El dia que va conèixer la Maria, a Castelló d'Empúries, estava amb el mestre Juli Garreta que va dir: "*Aquesta noia és com una simfonia de Mahler*". Es poden aprofitar aquestes circumstàncies per a estudiar tant els mestres Toldrà i Garreta com Mahler o la sardana i la seva història.

També es pot treballar la sardana "*l'Empordà*", tant des del punt de vista musical com literari.

Pel que fa a cançons de frontera n'hi ha moltes, que van des de les més tradicionals fins a poemes contemporanis, com ara *Els Contrabandistes (1a Ronda de cançons)* –comparant-la amb *El cant dels ocells– El rossinyol (2a Ronda de cançons)*, *L'Emigrant*, o un poema de Miquel Martí i Pol musicat per Ramon Muntaner, *Romanço*.

Planifica la dieta que creus que seria la ideal per al dia que has de fer l'itinerari: l'esmorzar abans de la sortida, els àpats durant la sortida i el sopar quan arribis a casa. Per què creus que hauria de ser aquesta i no una altra?

I d'aigua, en beuràs més, igual o menys que un dia normal? Per què?

Per què s'asfuma? Quina és l'explicació des del punt de vista de la Física? Com explica això que cal evitar els corrents d'aire quan estem suats?

Per què creus que deu ser convenient menjar plàtans quan s'asfuma?

Sovint, després d'anar d'excursió, tenim tires. A què és degut? Les podem evitar d'alguna manera?

Abans de començar a caminar compta quantes pulsacions tens.

Camina durant 5 minuts sense parar per un lloc planer. Torna a comptar les pulsacions. Torna-les a comptar al cap d'un minut. Què observes? Compara les teves dades amb les dels teus/teves companys/es. Són totes iguals? Què vol dir això?

Fes el mateix però ara que els 5 minuts siguin de pujada. Què observes? Quan has comptat més pulsacions? Per què deu ser això?

El Paratge Natural d'Interés Nacional de l'Albera forma part de la zona inclosa en el PEIN, sota la denominació de "Massís de l'Albera". Amb una extensió de 9892 ha, abraça la zona muntanyenca entre la línia que va des del puig de la Comtessa fins a Sta. Llúcia de la Jonquera i la punta Falcó al terme de Portbou, amb un queixal que arriba fins a tocar la Mare de Déu del Camp, prop de Garriguella.

Fes una recerca bibliogràfica per a investigar quin és el medi físic que engloba l'espai inclòs en el PEIN. Quins motius s'han tingut en compte per a incloure'l en aquest pla? Connecta amb algun altre espai natural inclòs en el PEIN?

Consulta quins són els diferents nivells de protecció del territori a Catalunya i amb quin nom se'ls qualifica.

Quina és la qualificació de l'Albera?

Quines parts del nostre itinerari estan inclosos dins de la zona protegida?

Mira les següents fotografies i comenta-les. Hi hauria alguna diferència si alguna de les fotografies hagués estat feta dins de l'espai inclòs en el PEIN?

Llauna de sardines llençada
sota un grèvol

Abocament incontrolat
d'oli mineral

Antenes al santuari de la Mare
de Déu del Mont

Línia elèctrica de 400
kV al mas Blanc, prop
de Camprodon

Pont de la carretera A-26 al seu pas per Cabanelles

Viaducte de Castellfollit de la Roca

Guixera de Beuda

Busca en un mapa quins colls del Pirineu que comuniquin amb la Catalunya nord hi ha prop de la zona per on fem el recorregut. Compara la seva alçada amb els del Portús i Panissars. Observa les corbes de nivell i compara els pendents d'accés des dels dos vessants. Quins creus que serien els colls més accessibles?

S'està estudiant la possibilitat d'instal·lar una central eòlica al mas del Calze, prop del coll de l'Auleda.

Explica en què consisteix una central eòlica.

Quins avantatges té, comparada amb altres tipus de centrals de producció d'energia elèctrica?

Quins inconvenients presenta?

La torre d'un molí té 60 m d'altura i cada una de les aspes fa uns 30 m de llargada –en funció del model i del fabricant– Quina superfície baten les aspes quan estan en moviment?

Agafa mostres de l'aigua a diferents punts de l'embassament, prop i lluny de la resclosa, on l'aigua està més quieta i on hi ha més corrent. Al laboratori, mira-la amb les lents binoculars o al microscopi. Classifica els éssers vius que hi observes. Hi ha alguna diferència entre els diferents llocs d'on has agafat les mostres?

Si et fixes amb l'aigua calma de l'embassament, veuràs que de tant en tant apareixen unes bombolletes a la superfície. Observes que al fons no hi ha cap animal, només hi ha fulles. A què poden ser degudes les bombolles?

Tasta una mica d'aigua de les diverses fonts: hi notes alguna diferència? A què creus que pot ser deguda?

Cronometra el temps que tardes en omplir la cantimplora a cadascuna de les fonts. Calcula el cabal d'aigua que raja de cadascuna i compara'ls. Et permet arribar a alguna conclusió? Pot tenir alguna relació amb el terreny o el lloc on estan ubicades? (Si no vols utilitzar la teva cantimplora, porta alguna ampolla de capacitat coneguda per a fer els assaigs).

Mesura el forn de calç. Quin volum ocupa?

Quant temps tardaries a omplir-lo d'aigua si l'haguessis d'obtenir de la font de la Saula?

Busca amb quins noms coneixem actualment les *redortes*, les *llambrusques*, i les *sarsaparrelles*. Digueu també els seus noms científics.

Agafa mostres de terra a tres profunditats diferents en un punt qualsevol de la pujada a Sta. Llúcia i en un altre dels boscos de Requesens. Analitza el contingut en aigua, la matèria orgànica i inorgànica, el pH i la fracció gasosa de les mostres (veure bibliografia). A quines conclusions arribes?

Explica què és i com s'ha originat el granit. És homogeni? Quins minerals el formen? Quan es degrada, en què es transforma?

Per l'aspecte que té, diries que el terreny de l'itinerari és silícic o calcari? Comprova-ho fent assaigs sobre el terreny a diversos llocs del recorregut.

Per les plantes que hi has observat, podries haver arribat a la mateixa conclusió que amb les anàlisis? Per què?

En funció de les anàlisis, consideres lògic que hi hagin les espècies de plantes que hi has trobat? N'hi ha alguna que creus que no hi hauria de ser? Per què? Quina explicació pots donar a la seva presència?

Fes un llistat de les plantes que has observat durant el recorregut (Segons el nivell amb què esteu treballant, se'ls pot fer classificar només com a arbres, arbustos, lianes i herbàcies, o ja filant més prim, en funció d'altres caràcters. També els podeu fer elaborar un herbari o, simplement, una exposició de mostres de fulles. En aquests casos, sempre ha de ser un treball conjunt i vigilar que només agafin una sola mostra per a tots, no una cadascú, per evitar que la sortida es transformi en una plaga).

Fes un llistat dels animals que has detectat durant el recorregut. Els pots haver vist o sentit, o en pots haver observat els rastres: petjades, egagròpiles, excrements, restes d'haver menjat.....

Consulta el desnivell màxim que has superat, la distància recorreguda per a fer-ho i el temps que has tardat. Amb aquestes dades calcula: el pendent mitjà, la velocitat mitjana en el recorregut i la velocitat mitjana de desplaçament vertical.

Fes el perfil de l'itinerari complet en un gràfic espai recorregut-desnivell superat.

Fes un gràfic temps-desplaçament de l'itinerari complet. Comenta'l tot observant el perfil de l'itinerari.

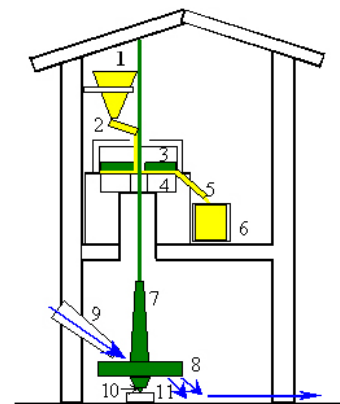
Calcula la velocitat mitjana de tot el recorregut.

Completa el gràfic amb els noms de les diferents parts que formen un molí.

Com s'aconseguia la pressió de l'aigua? Fes-ne un esquema.

Quines transformacions energètiques hi tenen lloc?

En els molins s'aprofita la pressió hidrostàtica que es produeix en les basses i la canal vertical per a moure les rodes hidràuliques. Calcula quina força hidrostàtica actua sobre una gota d'aigua que està situada tres metres per sota del nivell de l'aigua de la bassa.

Esquema d'un molí fariner.

Dibuixa un esquema d'una central hidràulica nomenant els diversos elements que la formen.

Quines transformacions energètiques hi tenen lloc?

Per a produir energia a la central hidroelèctrica de "les pipes", s'utilitzava una canonada amb un cabal de 2 m^3 d'aigua per minut amb un desnivell de 25 m. Calcula la velocitat que tenia l'aigua en el moment d'entrar a la central i l'energia elèctrica produïda en una hora, expressada en kW.h i en joules, suposant un rendiment del 60%.

Segurament actualment plou menys i fa menys fred que anys enrera, ja que les fonts que hi ha prop dels masos ragen poc, els torrents vora els molins són secs i no es gelen els rius

d'on abans s'extreia el glaç o no neva gairebé mai als llocs on hi ha pous de neu. Creus que és certa aquesta afirmació? A què creus que pot ser degut aquest canvi en el clima?

Què volem dir quan afirmem que cauen 600 mm d'aigua anuals de mitjana en forma de pluja? No és estrany mesurar l'aigua caiguda en mm? Seria més lògic expressar-ho en l/m². Podries calcular la relació que hi ha entre els mm i els l/m²?

Explica el fonament físic que fa que els càntirs refresquin l'aigua. Per què no han d'estar pintats?

Quina és l'explicació des del punt de vista de la física que es digui "les llars mantenen el davant calent però el darrera fred"?

Explica a què són deguts i com es formen els llamps.
Quina diferència hi ha entre un llamp i un llampec?
Explica com funcionen i en què es basen els parallamps.
A què és degut el tro?

Què és un trull? Per a què s'utilitza?
Busca en la bibliografia com funcionava abans i com ho fa ara. (Es pot visitar un trull, per exemple, el de Garriguella)

Què és el vi? Com s'elabora? (Es pot visitar un celler, per exemple, el de la Cooperativa de Garriguella)
Escriu les reaccions químiques que transformen el most en vi. Què o qui les provoca?

Què és el vinagre? A què és degut el gust i l'olor que té?
Escriu les reaccions químiques que intervenen en la seva producció. Què o qui les provoca?
Com ho podem fer, doncs, perquè el vi no se'ns torni agre?

Què era l'"era". Per a què s'utilitzava?

Dibuixa una arada, una fanga, una aixada i una pala.

Per què era important el glaç?
Quines utilitats tenia?

Com s'obté la calç? Per què creus que era important la seva fabricació?
Quin és el compost químic majoritari que forma la calç?
Escriu la reacció química que té lloc dins dels forns. És endotèrmica o exotèrmica? Per què ho creus així?
Quanta roca calcària necessaries per obtenir una tona de calç, suposant que el rendiment del forn fos d'un 70%?
Quina diferència hi ha entre calç viva i calç morta?
Escriu la reacció química que es produeix en barrejar la calç viva amb l'aigua.

Com es fabriquen els rajols?

Com s'obté el carbó vegetal?

Per què creus que era important el carbó vegetal?

Fins quan va tenir importància la indústria del carbó vegetal? Què el va substituir?

Quines conseqüències va tenir la producció de carbó per als boscos i la població d'aquesta zona?

Busca en què consistia la "indústria del suro" durant el segle XIX a la comarca (Veure apartat de bibliografia).

Existeix encara actualment? (Es pot visitar el museu del suro a Palafrugell).

Utilitza un vocabulari propi? Si és així, explica les paraules que creguis que són més importants.

Les condicions de treball eren similars a les actuals? Quines diferències hi havia? Quan varen canviar? Ho varen fer de cop o d'una forma progressiva? Situa històricament aquest canvi. Només es va produir a la indústria del suro?

Què aporta la "Revolució Industrial" a Catalunya?

Fes un estudi de l'evolució de les condicions de treball en la indústria durant els segles XIX i XX.

Com ha evolucionat el treball infantil a Catalunya al llarg d'aquests segles? Relaciona el treball infantil amb l'edat d'escolarització.

Què és un ermità? Existeixen encara? (Veure bibliografia)

Com es caracteritzaven al segle XIX?

Quina diferència hi ha entre un ermità i un eremita?

Què són els goigs?

Intenta trobar-ne alguns de diferents i que te'ls cantin. Observes alguna cosa en particular?

Consulta la bibliografia i elabora un glossari amb el termes utilitzats en la descripció dels edificis i que es refereixen a l'art o a l'arquitectura.

Explica quines diferències s'observen entre l'art romànic i el gòtic. Les podries explicar com la representació de la situació sociocultural i religiosa de les societats que els varen fer evolucionar?

Quines varen ser les causes de l'arribada del "renaixement"? Quines en són les característiques com a moviment artístic i cultural?

Com s'evoluciona cap al "barroc"? Quines són les seves característiques com a moviment artístic i cultural? Hi ha més d'una tendència dins d'aquest moviment?

Explica què és: el contraban, l'estraperlo, les taxes i els impostos.

Investiga quins han estat els diversos grups de refugiats que han travessat la frontera en ambdós sentits durant el segle XX i quines han estat les causes que els han fet desplaçar.

En el context de la Catalunya de finals del segle XV, explica què eren la Busca i la Biga. Quin paper social jugaven?

Quin va ser el seu paper a la Guerra dels Remences?

Qui eren els remences? Per què es varen revoltar?

Què va provocar les guerres carlistes? Situa-les cronològicament i en el context històric i econòmic del país i de la comarca.

Quantes n'hi varen haver?

Quins eren els partits polítics que es disputaven el govern? Cita alguns personatges de la comarca que varen tenir a veure amb cadascun d'aquests partits.

Qui va ser l'Abdó Terrades? I en Narcís Monturiol? Fes-ne una breu història.

Quina relació hi va haver entre ells?

Si França va donar asil polític als tres presidents exiliats en acabar la Guerra Civil, com és que Companys va ser retornat a Espanya per a ser jutjat i afusellat?

Explica què és: el contraban, l'estraperlo, les taxes i els impostos.

Investiga quins han estat els diversos grups de refugiats que han travessat la frontera en ambdós sentits durant el segle XX i quines han estat les causes que els han fet desplaçar.

Qui eren els maquis? Fes una recerca bibliogràfica i explica'n una mica la història.

Què vol dir la paraula "burxar"? Amb quina acepció apareix en el text?

Situa cronològicament en Carles Bosch de la Trinxeria.

Aquest autor, què té a veure amb l'Alt Empordà?

A quin moviment literari l'assignaries? Té alguna característica especial, aquest moviment literari? Podries citar algun altre autor adscrit al mateix moviment?

Hi ha algun moviment que tingui alguna característica similar a aquest dins de la literatura espanyola? Podries citar algun autor que es pugui adscriure a aquest moviment?

En el seu llibre *Records d'un excursionista* escriu:

"Feia un dia esplèndid, d'aquells dies de tardor com solen fer per l'estiu de St. Martí. Des del cim del puig de Tallaferro (1.100 m d'altitud) gaudíem d'una vista encantadora. A la dreta, el golf de Roses, el far de St. Sebastià, les muntanyes dels Àngels, de Rocacorba, Montseny, la Mare de Déu del Mont, el puig de Bassegoda, vers l'horitzó, coberts de broma, fins a Puigmal, els nostres Pirineus catalans, tots blancs de neu. A l'esquerra, el Vallespir, el Canigó, la serralada de les Corberes, els estanys de Salces, de Leucate, tot el golf del Lleó, la corba del qual se segueix, negada en boirosa atmosfera, fins més enllà de Seta. L'aire és tan clar que es distingeixen a alta mar els vaixells que creuen el golf. Les veles llatines dels palangrers que surten de Roses i de Banyuls, semblen volades de gavines.

Als nostres peus, l'Empordà, el Rosselló.... Quants records desperten aquestes dues belles planures....! Abans, els nostres avantpassats les podien admirar amb orgull des del puig de Tallaferro. Tant a la dreta com a l'esquerra veien només terra catalana. Podien contemplar aquestes fèrtils hortes regades pel Tec i la Tet i aspirar els suaus perfums que la brisa els portava d'aquells jardins catalans....! La província rossellonesa és una germana nostra, plena, encara, de records dels nostres reis, de la nostra grandesa....! Se separà de nosaltres amb dolorosa recança; el vencedor imposà les seves lleis i, com nosaltres, sentí

parlar un llenguatge que no comprenia...! Pobra pàtria! Records gloriosos de la vellúria, on sou?"

Aquest text correspon al final d'una cacera al porc senglar pels boscos de Requesens. Sobre un mapa, situa els llocs que s'hi esmenten.

Quin creus que podria ser el nom actual del puig de Tallaferro? (Et pots ajudar del mapa del Massís de l'Albera de la col·lecció Mapes dels Parcs Naturals de Catalunya)

Segons la descripció, com està orientat l'observador? (Cap a quin punt cardinal està encarat?)

Per la situació cronològica que has fet de l'autor:

Creus que el llenguatge utilitzat és l'original o s'ha adaptat a la parla actual?

És natural aquest abrondament patriòtic? A què és degut?

Amb motiu de quin fet es varen separar les comarques catalanes? Situa'l cronològicament i històrica.

Quines comarques estan al nord dels Pirineus?

Què és *l'estiu de St. Martí*?

Dibuixa una barca amb vela llatina.

Explica què vol dir **vellúria**. Escribeu almenys un sinònim i un antònim.

Explica què és un **palangrer**. El nom prové d'un art de pesca: descriu-lo. Amb quin altre nom se'l coneix?

Consulta el text i explica a què es refereix l'autor quan diu: "*...el vencedor imposà les seves lleis i, com nosaltres, sentí parlar un llenguatge que no comprenia...!*"

Explica què és una *almorratxa* –dibuixe'n una– i quins oficis eren els *d'estanyar paelles* i *amolar ganivets*. Existeixen encara?

Tradueix aquest text al castellà.

Zoologia

Heus aquí un llistat dels animals que podeu trobar durant el recorregut. És purament indicatiu; no vol dir que els hàgiu de veure tots ni que només pugueu veure aquests. També depèn de l'època de l'any que hi passeu. No s'hi han inclòs els animals domèstics ni les espècies cinegètiques introduïdes.

Pel camí cal estar atents mirant i escoltant per a no perdre cap detall. Alguns ocells o amfibis, és possible que només els sentiu o en trobeu rastres (plomes, senyals d'haver menjat, nius, postes, egagròpiles, etc...). Pel que fa als mamífers no és fàcil que en veieu cap –i encara menys si aneu en grup– però sí que en podeu trobar rastres en forma de cataus, petjades, latrines, excrements o restes d'haver menjat.

OCELLS

Àguila cuabarrada	<i>Hieraaetus fasciatus</i>
Àguila daurada	<i>Aquila chrysaetos</i>
Àguila marcenca	<i>Circaetus gallicus</i>
Aligot	<i>Buteo buteo</i>
Alosa	<i>Alauda arvensis</i>
Ballester	<i>Apus melba</i>
Bitxac comú	<i>Saxicola torquata</i>
Cardina o cadenera	<i>Carduelis carduelis</i>
Cogullada fosca	<i>Galerida theklae</i>
Cogullada vulgar	<i>Galerida cristata</i>
Corb	<i>Corvus corax</i>
Cornella	<i>Corvus corone</i>
Cotxa fumada	<i>Phoenicurus ochruros</i>
Cruixidell	<i>Miliaria calandra</i>
Cucut	<i>Cuculus canorus</i>
Cuereta blanca	<i>Motacilla alba</i>
Cuereta torrentera	<i>Motacilla cinerea</i>
Estornell vulgar	<i>Sturnus vulgaris</i>
Faisà	<i>Phasianus colchicus</i>
Falciot negre	<i>Apus apus</i>
Falciot pàl·lid	<i>Apus pallidus</i>
Falcó pelegrí	<i>Falco peregrinus</i>
Gafarró	<i>Serinus serinus</i>
Gaig	<i>Garrulus glandarius</i>
Garsa	<i>Pica pica</i>
Grasset de muntanya	<i>Anthus spinoletta</i>
Mallerenga blava	<i>Parus caeruleus</i>
Mallerenga carbonera	<i>Parus major</i>
Mallerenga cuallarga	<i>Aegithalos caudatus</i>
Mallerenga emplomallada	<i>Parus cristatus</i>
Mallerenga petita	<i>Parus ater</i>
Merla	<i>Turdus merula</i>

Mosquiter de passa	<i>Phylloscopus trochilus</i>
Oreneta cuablanca	<i>Delichon urbica</i>
Oreneta de ribera	<i>Riparia riparia</i>
Oreneta vulgar	<i>Hirundo rustica</i>
Oriol	<i>Oriolus oriolus</i>
Pardal comú	<i>Passer domesticus</i>
Perdiu roja	<i>Alectoris rufa</i>
Pica-soques blau	<i>Sitta europaea</i>
Picot garser petit	<i>Picoides minor</i>
Pinsà comú	<i>Fringilla coelebs</i>
Pit-roig	<i>Erithacus rubecula</i>
Puput	<i>Upupa epops</i>
Raspinell comú	<i>Certhia brachydactyla</i>
Roquerol	<i>Ptyonoprogne rupestris</i>
Rossinyol	<i>Luscinia megarhynchos</i>
Tallareta cuallarga	<i>Sylvia undata</i>
Tallarol capnegre	<i>Sylvia melanocephala</i>
Tallarol de casquet	<i>Sylvia atricapilla</i>
Tallarol gros	<i>Sylvia borin</i>
Tord comú	<i>Turdus philomelos</i>
Tórtora	<i>Streptopelia turtur</i>
Tórtora turca	<i>Streptopelia decaocto</i>
Trencapinyes comú	<i>Loxia curvirostra</i>
Tudó	<i>Columba palumbus</i>
Verdum	<i>Carduelis chloris</i>
Xoriguer comú	<i>Falco tinnunculus</i>

MAMÍFERS

Conill	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
Esquirol	<i>Sciurus vulgaris</i>
Guilla o guineu	<i>Vulpes vulpes</i>
Musaranya	<i>Crocidura sp.</i>
Mustela	<i>Mustela nivalis</i>
Senglar	<i>Sus scrofa</i>
Teixó	<i>Meles meles</i>

RÈPTILS

Escurçó pirinenc	<i>Vipera aspis</i>
Llangardaix	<i>Lacerta lepida</i>
Llangardaix verd o lluert	<i>Lacerta viridis</i>
Sargantana roquera	<i>Podarcis muralis</i>
Serp blanca	<i>Elaphe scalaris</i>
Serp d'aigua	<i>Natrix maura</i>
Tortuga de rierol	<i>Mauremys leprosa</i>

AMFIBIS

Galàpet o gripau comú	<i>Bufo bufo</i>
Granota verda	<i>Rana perezi</i>
Tòtil	<i>Alytes obstetricans</i>

Botànica

Tot seguit s'inclou un llistat amb totes les plantes que podeu trobar en aquest itinerari, primer ordenades segons el nom científic i després segons el nom popular. Si només us interessa saber quines es troben en alguna de les vuit parts en què s'ha dividit el recorregut –perquè no el vulgueu recórrer tot, per exemple– en aquesta mateixa web en què us trobeu podeu accedir a l'opció de consulta de plantes que us permetrà fer-ho. A més, també podreu identificar una mostra a partir de 81 caràcters senzills que no tindreu cap dificultat en reconèixer, o veure una planta i les seves característiques si en coneixeu la família, el nom popular o el nom científic.

Ara bé, això no vol dir que quan aneu a fer el recorregut hi trobeu totes les espècies indicades, ni tampoc que no n'hi pugueu trobar alguna que no hi estigui inclosa. Dependrà de l'època de l'any en què hi aneu, de la climatologia i de si s'han fet tales o neteges del bosc o del sotabosc. Enguany –des de l'estiu del 2004 fins l'estiu del 2005– les pluges han sigut molt minses i això s'ha notat en la quantitat i varietat d'espècies: pràcticament no hi ha hagut bolets –per això no n'hi trobareu– i el nombre d'espècies primaverals, en general, ha sigut inferior al de la primavera del 2004, per exemple, que va ser molt més plujosa. A més, en prou feines hem tingut primavera: el fred s'ha allargat fins molt tard i la calor ha vingut de cop; això ha fet que s'hagi produït un esclat de vida en un temps molt curt que no ha sigut suficient per a fer tots els itineraris. Tot i amb això, en aquest recorregut hem aconseguit identificar un total de 252 espècies diferents. En els casos en què la manca de flors –sobretot en el cas de les herbàcies– o l'existència d'hibridacions –com en el cas dels roures, per exemple– no ens han permès identificar clarament les espècies, les hem catalogat amb el nom del gènere (*Quercus sp.*, per exemple). El mateix ha passat amb les espècies que hem considerat que, pel nivell en què estem treballant, presentaven una dificultat més gran a l'hora de diferenciar-les a partir de fotografies –hieracis i rosers, sobretot. Pel que fa a les gramínies, només hem contemplat les que criden més l'atenció. El que sempre cal tenir en compte a l'hora de fer les identifications és que els arbres i els arbustos, abans de ser adults, passen per una fase de plàntula o plançó que els fan molt semblants a les mates, amb característiques que poden ser bastant diferents de les que coneixem i que ens poden fer ballar molt el cap.

Si feu el recorregut d'aquests itineraris amb un interès botànic, recordeu que s'ha d'anar amb compte a l'hora de recollir les mostres: amb una per a tot el grup n'hi ha prou, no cal que n'agafi una cadascun, sinó, la sortida botànica es pot transformar en una plaga de llagosta. Recordeu també que hi ha algunes espècies verinoses i que s'ha d'alertar els nois i les noies de no menjar res que no coneguin molt bé, per més temptador que sigui el seu aspecte. De tota manera, la manipulació és una bona eina d'aprenentatge, la presència de punxes o el tacte poden ser caràcters importants per diferenciar algunes plantes.

Ordenades segons el nom científic:

Nom científic	Nom popular
<i>Acacia sp.</i>	Mimosa
<i>Acer campestre</i>	Auró blanc
<i>Acer monspessulanum</i>	Auró negre
<i>Acer opalus</i>	Blada
<i>Achillea millefolium</i>	Milfulles
<i>Aesculus hippocastanum</i>	Castanyer d'indies
<i>Agave americana</i>	Atzavara
<i>Alliaria petiolata</i>	Allenc
<i>Alnus glutinosa</i>	Vern
<i>Alyssum maritimum</i>	Caps blancs
<i>Amaranthus albus</i>	Blet blanc
<i>Anagallis arvensis ssp. arvensis</i>	Anagall vermell, morró vermell
<i>Anarrhinum bellidifolium</i>	-
<i>Andryala integrifolia</i>	Llongera integrifolia
<i>Anthyllis gerardi</i>	-
<i>Antirrhinum asarina</i>	Asarina
<i>Aquilegia vulgaris</i>	Corniol, guants de la Mare de Déu
<i>Arbutus unedo</i>	Arboç, llipoter
<i>Arum italicum</i>	Sarriassa, xèria
<i>Asparagus acutifolius</i>	Esparreguera, espargolera
<i>Asphodelus fistulosus</i>	Cebollí
<i>Asplenium adiantum-nigrum</i>	Falzia negra, falzia de bosc
<i>Asplenium trichomanes</i>	Falzia roja
<i>Astragalus monspessulanus ssp. monspessulanus</i>	Herba de St. Llorenç
<i>Avena barbata</i>	Civada borda, cugula
<i>Bellis perennis</i>	Margaridoia perenne
<i>Biscutella laevigata</i>	Biscutel·la
<i>Briza maxima</i>	Belluguets, balladores, fanalets
<i>Buxus sempervirens</i>	Boix
<i>Calicotome spinosa</i>	Argelaga negra
<i>Calluna vulgaris</i>	Bruguerola
<i>Campanula rotundifolia</i>	Campaneta de fulla rodona
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Bossa de pastor
<i>Carduus nigrescens</i>	-
<i>Carlina corymbosa</i>	Carlina corimbosa, card cigrell
<i>Carlina vulgaris</i>	Carlina petita
<i>Castanea sativa</i>	Castanyer
<i>Cedrus libani ssp. atlantica</i>	Cedre de l'Atlas
<i>Cedrus sp.</i>	Cedre
<i>Celtis australis</i>	Lledoner
<i>Centaurea paniculata</i>	Centàurea paniculada

<i>Centaurea pectinata</i>	Brassera
<i>Centaureum erythraea</i>	Centaurea menor, herba de Sta. Margarida
<i>Cirsium eriophorum</i>	Cardigassa
<i>Cistus albidus</i>	Estepa blanca
<i>Cistus monspeliensis</i>	Estepa negra
<i>Cistus salviifolius</i>	Estepa borrera
<i>Cladonia pixidata</i>	-
<i>Clematis flammula</i>	Vidiella
<i>Clematis vitalba</i>	Vidalba
<i>Conopodium majus</i>	Anyol
<i>Convolvulus arvensis</i>	Corretjola
<i>Convolvulus cantabrica</i>	Corretjola cantàbrica
<i>Conyza bonariensis</i>	Coniza bonarienca
<i>Conyza sp.</i>	Cua de guilla
<i>Corylus avellana</i>	Avellaner
<i>Crataegus monogyna</i>	Arç blanc
<i>Cruciata glabra</i>	-
<i>Cupressus sempervirens</i>	Xiprer
<i>Cynoglossum officinale</i>	Besneula
<i>Dactylis glomerata</i>	Dàctil
<i>Daphne gnidium</i>	Matapoll
<i>Daphne laureola</i>	Lloreret
<i>Daucus carota</i>	Pastanaga borda
<i>Dianthus armeria</i>	Clavell salvatge
<i>Dianthus pungens</i>	Clavell punxent
<i>Dianthus pyrenaicus ssp. attenuatus</i>	-
<i>Dorycnium pentaphyllum ssp. pentaphyllum</i>	Botja d'escombres
<i>Dorycnium rectum</i>	-
<i>Echium vulgare</i>	Llengua de bou
<i>Erica arborea</i>	Bruc boal
<i>Erica scoparia</i>	Bruc d'escombres
<i>Eriobotrya japonica</i>	Nesprer
<i>Erodium moschatum</i>	Almescat
<i>Eryngium campestre</i>	Panical
<i>Eucalyptus globulus</i>	Eucaliptus
<i>Euphorbia amygdaloides</i>	Lleteres de bosc
<i>Euphorbia biumbellata</i>	-
<i>Euphorbia characias</i>	Lleteres vera
<i>Euphorbia helioscopia</i>	Lleterola d'hort
<i>Euphorbia segetalis</i>	Lleteres de camp
<i>Fagus sylvatica</i>	Faig
<i>Ficus carica</i>	Figuera, cabrafiga (la silvestre borda, normalm. masculina)
<i>Foeniculum vulgare</i>	Fonoll

<i>Fraxinus excelsior</i>	Freixe de fulla gran
<i>Fumaria bastardii</i>	-
<i>Galactites tomentosa</i>	Calcida blanca
<i>Galium aparine</i>	Apegalós
<i>Galium lucidum</i>	Espunyidella blanca
<i>Galium maritimum</i>	Espunyidella peluda
<i>Galium pumilum</i>	Espunyidella prima
<i>Galium sp.</i>	Espunyidella
<i>Galium verum</i>	Espunyidella groga
<i>Genista monspessulana</i>	Ginesta de Montpeller
<i>Genista scorpius</i>	Argelaga
<i>Genista triflora</i>	Ginesta triflora
<i>Geranium lucidum</i>	Gerani lluent
<i>Geranium molle</i>	Suassana blana
<i>Geranium robertianum ssp. robertianum</i>	Herba de St. Robert
<i>Hedera helix</i>	Heura
<i>Helianthemum nummularium</i>	Heliantem tomentós
<i>Helichrysum stoechas</i>	Sempreviva borda
<i>Helleborus foetidus</i>	Marxívol, el-lèbor
<i>Helleborus viridis</i>	El-lèbor verd
<i>Hippocrepis comosa</i>	Desferracavalls
<i>Hirschfeldia incana</i>	Ravenissa incana
<i>Hordeum murium</i>	Ordi bord, margall bord, cua d'euga, blat de St. Joan
<i>Hypericum perforatum</i>	Herba de St. Joan
<i>Ilex aquifolium</i>	Grèvol
<i>Inula viscosa</i>	Olivarda
<i>Jasione montana</i>	-
<i>Juniperus communis</i>	Ginebre
<i>Juniperus oxycedrus</i>	Càdec
<i>Lactuca viminea</i>	Lletuga
<i>Laurus nobilis</i>	Llorer
<i>Lavandula stoechas</i>	Cap d'ase, tomaní
<i>Lemna minor</i>	Llèntia d'aigua
<i>Leucanthemum monspeliense</i>	-
<i>Linaria vulgaris</i>	Palometa
<i>Lonicera implexa</i>	Lligabosc mediterrani
<i>Lonicera xylosteum</i>	Xuclamel xilosti
<i>Lotus corniculatus</i>	Lotus
<i>Malva sylvestris</i>	Malva
<i>Melia azederach</i>	Mèlia
<i>Moehringia trinerva</i>	-
<i>Morus alba</i>	Morera
<i>Morus nigra</i>	Morera negra

<i>Muscari neglectum</i>	Calabruixa petita
<i>Mycelis muralis</i>	Cicèrbita
<i>Myosotis</i> sp.	Miosotis, nomoblidis
<i>Olea europaea</i> var. <i>europaea</i>	Olivera
<i>Olea europaea</i> var. <i>sylvestris</i>	Ullastre, olivera assilvestrada
<i>Ononis spinosa</i>	Gavó espinós
<i>Origanum vulgare</i>	Orenga
<i>Orobanch</i> sp.	Freres
<i>Osyris alba</i>	Ginestó
<i>Paliurus spina-christi</i>	Espinavessa
<i>Papaver dubium</i>	Rosella dúbia
<i>Papaver rhoeas</i>	Rosella
<i>Parietaria officinalis</i> ssp. <i>judaica</i>	Parietària, pin de pobre, morella roquera
<i>Petrorhagia prolifera</i>	Clavellet prolífer
<i>Phagnalon saxatile</i>	Ullastre de frare
<i>Phillyrea angustifolia</i>	Aladern de fulla estreta
<i>Phillyrea latifolia</i> ssp. <i>media</i>	Aladern fals
<i>Pinus halepensis</i>	Pi blanc
<i>Pinus nigra</i> ssp. <i>salzmannii</i>	Pinassa
<i>Pinus nigra</i> ssp. <i>nigra</i>	Pinassa
<i>Pinus pinaster</i>	Pinastre
<i>Pinus radiata</i>	Pi insigne
<i>Pinus sylvestris</i>	Pi roig
<i>Pistacia terebinthus</i>	Noguerola
<i>Pittosporum tobira</i>	Pitospor
<i>Plantago lanceolata</i>	Plantatge lanceolat o de fulla estreta
<i>Plantago major</i>	Plantatge gros o de fulla ampla
<i>Plantago subulata</i> ssp. <i>holostium</i>	Pedrenca de prat
<i>Platanus hybrida</i>	Plàtan
<i>Polypodium vulgare</i>	Polipodi
<i>Populus alba</i>	Àlber
<i>Populus nigra</i>	Pollancre
<i>Populus tremula</i>	Trèmol
<i>Potentilla hirta</i>	Estrelleta
<i>Potentilla neumanniana</i>	Potentilla vernal
<i>Prunella grandiflora</i> ssp. <i>pyrenaica</i>	Herba de la prunella
<i>Prunus avium</i>	Cirerer
<i>Prunus cerasifera</i> var. <i>pisardii</i>	Mirobalà
<i>Prunus dulcis</i>	Ametller
<i>Prunus laurocerasus</i>	Llorer-cirer
<i>Prunus spinosa</i>	Aranyoner o arç negre
<i>Psoralea bituminosa</i>	Trèvol pudent
<i>Pteridium aquilinum</i>	Falguera aquilina

<i>Pyrus communis</i>	Perera
<i>Pyrus malus</i>	Pomera
<i>Pyrus spinosa</i>	Perelloner
<i>Quercus coccifera</i> ssp. <i>coccifera</i>	Garric
<i>Quercus ilex</i>	Alzina
<i>Quercus petraea</i>	Roure de fulla gran
<i>Quercus pubescens</i> (= <i>Q. humilis</i>)	Roure martinenc
<i>Quercus</i> sp.	Roure
<i>Quercus suber</i>	Surera
<i>Quercus x morisii</i> (<i>Q. suber</i> x <i>Q. ilex</i>)	Surulí (híbrid d'alzina i surera)
<i>Ranunculus bulbosus</i>	Gata rabiosa
<i>Ranunculus ficaria</i>	Gatassa
<i>Rhamnus alaternus</i>	Aladem
<i>Robinia pseudoacacia</i>	Robínia, acàcia
<i>Rosa</i> sp.	Roser
<i>Rosmarinus officinalis</i>	Romaní
<i>Rubia peregrina</i>	Rogeta
<i>Rubus canescens</i>	Esbarzerola
<i>Rubus ulmifolius</i>	Esbarzer, romequera, bardissa
<i>Ruscus aculeatus</i>	Galzeran, boix marí, cirerer de Betlem
<i>Salix caprea</i>	Gatsaule
<i>Salix cinerea</i> ssp. <i>oleifolia</i>	Gatell
<i>Salvia verbenaca</i>	Tàrrec
<i>Sambucus nigra</i>	Saüc
<i>Sanguisorba minor</i>	Pimpinella petita
<i>Saponaria ocymoides</i>	Falsa alfàbrega
<i>Sarothamnus arboreus</i> ssp. <i>catalaunicus</i>	Ginestell
<i>Sarothamnus scoparius</i>	Gòdua
<i>Satureja calamintha</i> ssp. <i>ascendens</i>	Rementerola
<i>Satureja calamintha</i> ssp. <i>glandulosa</i>	Rementerola
<i>Scirpus holoschoenus</i>	Jonc boval
<i>Sedum album</i>	Crespinell blanc
<i>Sedum cepaea</i>	-
<i>Sedum hirsutum</i>	Crespinell hirsut
<i>Sedum rupestre</i> ssp. <i>reflexum</i>	Crespinell rupestre
<i>Sedum sediforme</i>	Crespinell gros
<i>Senecio inaequidens</i>	Seneci del Cap
<i>Seseli montanum</i>	Sèseli de muntanya
<i>Sideritis hirsuta</i>	Herba de la feridura
<i>Silene vulgaris</i>	Petonets, colitxos, esclafidors
<i>Silybum marianum</i>	Card marià
<i>Smilax aspera</i>	Arítjol
<i>Solanum nigrum</i>	Morella vera

<i>Solidago virgaurea</i>	Vara d'or
<i>Sonchus oleraceus</i>	Lletsó
<i>Sonchus tenerrimus</i>	Lletsó
<i>Sorbus aria</i>	Moixera
<i>Sorbus domestica</i>	Server
<i>Spartium junceum</i>	Ginesta
<i>Stachys officinalis</i>	Betònica
<i>Stachys recta</i>	Herba de St. Antoni
<i>Stellaria holostea</i>	Rèvola
<i>Stellaria media</i>	Morró
<i>Syringa vulgaris</i>	Lilà
<i>Tamus communis</i>	Gatmimó
<i>Taraxacum officinale</i>	Pixallits, dent de lleó
<i>Taxodium distichum</i>	Xiprer dels pantans
<i>Teucrium chamaedrys</i>	Camedris
<i>Teucrium scorodonia</i>	Escorodònia
<i>Thesium humifusum ssp. divaricatum</i>	Bugiot
<i>Thuja orientalis</i>	Tuia
<i>Thymus serpyllum</i>	Serpoll
<i>Thymus vulgaris</i>	Farigola
<i>Tilia cordata</i>	Tell o til·ler de fulla petita
<i>Tilia platyphyllos</i>	Tell o til·ler de fulla gran
<i>Trifolium angustifolium</i>	Fenc bord
<i>Trifolium campestre</i>	Trèvol campestre, fenarola
<i>Trifolium pratense</i>	Trèvol de prat
<i>Trifolium repens</i>	Trevolet de prat
<i>Trifolium sp.</i>	Trèvol
<i>Typha latifolia</i>	Balca o boga de fulla ampla
<i>Ulex parviflorus</i>	Gatosa
<i>Ulmus minor</i>	Om
<i>Umbilicus rupestris</i>	Llombrigo de Venus, tassa de jueu, barretets
<i>Urospermum dalechampii</i>	Amargot
<i>Urtica dioica</i>	Ortiga gran o major
<i>Urtica pilulifera</i>	Ortiga balera
<i>Verbascum boerhavii</i>	Porpres
<i>Verbascum sinuatum</i>	Múria
<i>Viola sp.</i>	Violes
<i>Vitis vinifera</i>	Llambusca, parra borda, vinya
<i>Xanthium spinosum</i>	Espina-xoca

Ordenades segons el nom popular:

Nom popular	Nom científic
-	<i>Anarrhinum bellidifolium</i>
-	<i>Anthyllis gerardi</i>
-	<i>Carduus nigrescens</i>
-	<i>Cladonia pixidata</i>
-	<i>Cruciata glabra</i>
-	<i>Dianthus pyrenaicus ssp. attenuatus</i>
-	<i>Dorycnium rectum</i>
-	<i>Euphorbia biumbellata</i>
-	<i>Fumaria bastardii</i>
-	<i>Jasione montana</i>
-	<i>Leucanthemum monspeliense</i>
-	<i>Moehringia trinerva</i>
-	<i>Sedum cepaea</i>
Aladern	<i>Rhamnus alaternus</i>
Aladern de fulla estreta	<i>Phillyrea angustifolia</i>
Aladern fals	<i>Phillyrea latifolia ssp. media</i>
Àlber	<i>Populus alba</i>
Allenc	<i>Alliaria petiolata</i>
Almescat	<i>Erodium moschatum</i>
Alzina	<i>Quercus ilex</i>
Amargot	<i>Urospermum dalechampii</i>
Ametller	<i>Prunus dulcis</i>
Anagall vermell, morró vermell	<i>Anagallis arvensis ssp. arvensis</i>
Anyol	<i>Conopodium majus</i>
Apegalós	<i>Galium aparine</i>
Aranyoner o arç negre	<i>Prunus spinosa</i>
Arboç, llipoter	<i>Arbutus unedo</i>
Arç blanc	<i>Crataegus monogyna</i>
Argelaga	<i>Genista scorpius</i>
Argelaga negra	<i>Calicotome spinosa</i>
Arítjol	<i>Smilax aspera</i>
Asarina	<i>Antirrhinum asarina</i>
Atzavara	<i>Agave americana</i>
Auró blanc	<i>Acer campestre</i>
Auró negre	<i>Acer monspessulanum</i>
Avellaner	<i>Corylus avellana</i>
Balca o boga de fulla ampla	<i>Typha latifolia</i>
Belluguets, balladores, fanalets	<i>Briza maxima</i>
Besneula	<i>Cynoglossum officinale</i>
Betònica	<i>Stachys officinalis</i>
Biscutel·la	<i>Biscutella laevigata</i>

Blada	<i>Acer opalus</i>
Blet blanc	<i>Amaranthus albus</i>
Boix	<i>Buxus sempervirens</i>
Bossa de pastor	<i>Capsella bursa-pastoris</i>
Botja d'escombres	<i>Dorycnium pentaphyllum</i> ssp. <i>pentaphyllum</i>
Brassera	<i>Centaurea pectinata</i>
Bruc boal	<i>Erica arborea</i>
Bruc d'escombres	<i>Erica scoparia</i>
Bruguerola	<i>Calluna vulgaris</i>
Bugiot	<i>Thesium humifusum</i> ssp. <i>divaricatum</i>
Càdec	<i>Juniperus oxycedrus</i>
Calabruixa petita	<i>Muscari neglectum</i>
Calcida blanca	<i>Galactites tomentosa</i>
Camedris	<i>Teucrium chamaedrys</i>
Campaneta de fulla rodona	<i>Campanula rotundifolia</i>
Cap d'ase, tomaní	<i>Lavandula stoechas</i>
Caps blancs	<i>Alyssum maritimum</i>
Card marià	<i>Silybum marianum</i>
Cardigassa	<i>Cirsium eriophorum</i>
Carlina corimbosa, card cigrell	<i>Carlina corymbosa</i>
Carlina petita	<i>Carlina vulgaris</i>
Castanyer	<i>Castanea sativa</i>
Castanyer d'indies	<i>Aesculus hippocastanum</i>
Cebollí	<i>Asphodelus fistulosus</i>
Cedre	<i>Cedrus</i> sp.
Cedre de l'Atlas	<i>Cedrus libani</i> ssp. <i>atlantica</i>
Centaurea menor, herba de Sta. Margarida	<i>Centaureum erythraea</i>
Centàurea paniculada	<i>Centaurea paniculata</i>
Cicèrbita	<i>Mycelis muralis</i>
Cirerer	<i>Prunus avium</i>
Civada borda, cugula	<i>Avena barbata</i>
Clavell punxent	<i>Dianthus pungens</i>
Clavell salvatge	<i>Dianthus armeria</i>
Clavellet prolífer	<i>Petrorhagia prolifera</i>
Coniza bonarienca	<i>Conyza bonariensis</i>
Corniol, guants de la Mare de Déu	<i>Aquilegia vulgaris</i>
Corretjola	<i>Convolvulus arvensis</i>
Corretjola cantàbrica	<i>Convolvulus cantabrica</i>
Crespinell blanc	<i>Sedum album</i>
Crespinell gros	<i>Sedum sediforme</i>
Crespinell hirsut	<i>Sedum hirsutum</i>
Crespinell rupestre	<i>Sedum rupestre</i> ssp. <i>reflexum</i>
Cua de guilla	<i>Conyza</i> sp.

Dàctil	<i>Dactylis glomerata</i>
Desferracavalls	<i>Hippocrepis comosa</i>
El-lèbor verd	<i>Helleborus viridis</i>
Esbarzer, romeguera, bardissa	<i>Rubus ulmifolius</i>
Esbarzerola	<i>Rubus canescens</i>
Escorodònia	<i>Teucrium scorodonia</i>
Esparreguera, espargolera	<i>Asparagus acutifolius</i>
Espinavessa	<i>Paliurus spina-christi</i>
Espina-xoca	<i>Xanthium spinosum</i>
Espunyidella	<i>Galium sp.</i>
Espunyidella blanca	<i>Galium lucidum</i>
Espunyidella groga	<i>Galium verum</i>
Espunyidella peluda	<i>Galium maritimum</i>
Espunyidella prima	<i>Galium pumilum</i>
Estepa blanca	<i>Cistus albidus</i>
Estepa borrera	<i>Cistus salviifolius</i>
Estepa negra	<i>Cistus monspeliensis</i>
Estrelleta	<i>Potentilla hirta</i>
Eucaliptus	<i>Eucalyptus globulus</i>
Faig	<i>Fagus sylvatica</i>
Falguera aquilina	<i>Pteridium aquilinum</i>
Falsa alfàbrega	<i>Saponaria ocymoides</i>
Falzia negra, falzia de bosc	<i>Asplenium adiantum-nigrum</i>
Falzia roja	<i>Asplenium trichomanes</i>
Farigola	<i>Thymus vulgaris</i>
Fenc bord	<i>Trifolium angustifolium</i>
Figuera, cabrafiga (la silvestre borda, normalm. masculina)	<i>Ficus carica</i>
Fonoll	<i>Foeniculum vulgare</i>
Frares	<i>Orobanche sp.</i>
Freixe de fulla gran	<i>Fraxinus excelsior</i>
Galzeran, boix marí, cirerer de Betlem	<i>Ruscus aculeatus</i>
Garric	<i>Quercus coccifera ssp. coccifera</i>
Gata rabiosa	<i>Ranunculus bulbosus</i>
Gatassa	<i>Ranunculus ficaria</i>
Gatell	<i>Salix cinerea ssp. oleifolia</i>
Gatmaimó	<i>Tamus communis</i>
Gatosa	<i>Ulex parviflorus</i>
Gatsaule	<i>Salix caprea</i>
Gavó espinós	<i>Ononis spinosa</i>
Gerani lluent	<i>Geranium lucidum</i>
Ginebre	<i>Juniperus communis</i>
Ginesta	<i>Spartium junceum</i>
Ginesta de Montpeller	<i>Genista monspessulana</i>

Ginesta triflora	<i>Genista triflora</i>
Ginestell	<i>Sarothamnus arboreus ssp. catalaunicus</i>
Ginestó	<i>Osyris alba</i>
Gòdua	<i>Sarothamnus scoparius</i>
Grèvol	<i>Ilex aquifolium</i>
Heliantem tomentós	<i>Helianthemum nummularium</i>
Herba de la feridura	<i>Sideritis hirsuta</i>
Herba de la prunella	<i>Prunella grandiflora ssp. pyrenaica</i>
Herba de St. Antoni	<i>Stachys recta</i>
Herba de St. Joan	<i>Hypericum perforatum</i>
Herba de St. Llorenç	<i>Astragalus monspessulanus ssp. monspessulanus</i>
Herba de St. Robert	<i>Geranium robertianum ssp. robertianum</i>
Heura	<i>Hedera helix</i>
Jonc boval	<i>Scirpus holoschoenus</i>
Lilà	<i>Syringa vulgaris</i>
Llambrusca, parra borda, vinya	<i>Vitis vinifera</i>
Lledoner	<i>Celtis australis</i>
Llengua de bou	<i>Echium vulgare</i>
Llèntia d'aigua	<i>Lemna minor</i>
Lleteresa de bosc	<i>Euphorbia amygdaloides</i>
Lleteresa de camp	<i>Euphorbia segetalis</i>
Lleteresa vera	<i>Euphorbia characias</i>
Lleterola d'hort	<i>Euphorbia helioscopia</i>
Lletsó	<i>Sonchus oleraceus</i>
Lletsó	<i>Sonchus tenerimus</i>
Lletuga	<i>Lactuca viminea</i>
Lligabosc mediterrani	<i>Lonicera implexa</i>
Llombrigo de Venus, tassa de jueu, barretets	<i>Umbilicus rupestris</i>
Llongera integrifòlia	<i>Andryala integrifolia</i>
Llorer	<i>Laurus nobilis</i>
Llorer-cirer	<i>Prunus laurocerasus</i>
Lloreret	<i>Daphne laureola</i>
Lotus	<i>Lotus corniculatus</i>
Malva	<i>Malva sylvestris</i>
Margaridoia perenne	<i>Bellis perennis</i>
Marxívol, el-lèbor	<i>Helleborus foetidus</i>
Matapoll	<i>Daphne gnidium</i>
Mèlia	<i>Melia azederach</i>
Milfulles	<i>Achillea millefolium</i>
Mimosa	<i>Acacia sp.</i>
Miosotis, nomoblidis	<i>Myosotis sp.</i>
Mirobalà	<i>Prunus cerasifera var pisardii</i>
Moixera	<i>Sorbus aria</i>

Morella vera	<i>Solanum nigrum</i>
Morera	<i>Morus alba</i>
Morera negra	<i>Morus nigra</i>
Morró	<i>Stellaria media</i>
Múria	<i>Verbascum sinuatum</i>
Nesprer	<i>Eriobotrya japonica</i>
Noguerola	<i>Pistacia terebinthus</i>
Olivarda	<i>Inula viscosa</i>
Olivera	<i>Olea europaea</i> var. <i>europaea</i>
Om	<i>Ulmus minor</i>
Ordi bord, margall bord, cua d'euga, blat de St. Joan	<i>Hordeum murium</i>
Orenga	<i>Origanum vulgare</i>
Ortiga balera	<i>Urtica pilulifera</i>
Ortiga gran o major	<i>Urtica dioica</i>
Palometa	<i>Linaria vulgaris</i>
Panical	<i>Eryngium campestre</i>
Parietària, pin de pobre, morella roquera	<i>Parietaria officinalis</i> ssp. <i>judaica</i>
Pastanaga borda	<i>Daucus carota</i>
Pedrenca de prat	<i>Plantago subulata</i> ssp. <i>holosteum</i>
Perelloner	<i>Pyrus spinosa</i>
Perera	<i>Pyrus communis</i>
Petonets, colitxos, esclafidors	<i>Silene vulgaris</i>
Pi blanc	<i>Pinus halepensis</i>
Pi insigne	<i>Pinus radiata</i>
Pi roig	<i>Pinus sylvestris</i>
Pimpinella petita	<i>Sanguisorba minor</i>
Pinassa	<i>Pinus nigra</i> ssp. <i>salzmannii</i>
Pinassa	<i>Pinus nigra</i> ssp. <i>nigra</i>
Pinastre	<i>Pinus pinaster</i>
Pitospor	<i>Pittosporum tobira</i>
Pixallits, dent de lleó	<i>Taraxacum officinale</i>
Plantatge gros o de fulla ampla	<i>Plantago major</i>
Plantatge lanceolat o de fulla estreta	<i>Plantago lanceolata</i>
Plàtan	<i>Platanus hybrida</i>
Polipodi	<i>Polypodium vulgare</i>
Pollancre	<i>Populus nigra</i>
Pomera	<i>Pyrus malus</i>
Porpres	<i>Verbascum boerhavii</i>
Potentilla vernal	<i>Potentilla neumanniana</i>
Ravenisssa incana	<i>Hirschfeldia incana</i>
Rementerola	<i>Satureja calamintha</i> ssp. <i>ascendens</i>
Rementerola	<i>Satureja calamintha</i> ssp. <i>glandulosa</i>
Rèvola	<i>Stellaria holostea</i>

Robínia, acàcia	<i>Robinia pseudoacacia</i>
Rogeta	<i>Rubia peregrina</i>
Romaní	<i>Rosmarinus officinalis</i>
Rosella	<i>Papaver rhoeas</i>
Rosella dúbia	<i>Papaver dubium</i>
Roser	<i>Rosa sp.</i>
Roure	<i>Quercus sp.</i>
Roure de fulla gran	<i>Quercus petraea</i>
Roure martinenc	<i>Quercus pubescens</i> (= <i>Q. humilis</i>)
Sarriassa, xèrria	<i>Arum italicum</i>
Saüc	<i>Sambucus nigra</i>
Sempreviva borda	<i>Helichrysum stoechas</i>
Seneci del Cap	<i>Senecio inaequidens</i>
Serpoll	<i>Thymus serpyllum</i>
Server	<i>Sorbus domestica</i>
Sèseli de muntanya	<i>Seseli montanum</i>
Suassana blana	<i>Geranium molle</i>
Surera	<i>Quercus suber</i>
Surulí (híbrid d'alzina i surera)	<i>Quercus x morisii</i> (<i>Q. suber</i> x <i>Q. ilex</i>)
Tàrrec	<i>Salvia verbenaca</i>
Tell o til·ler de fulla gran	<i>Tilia platyphyllos</i>
Tell o til·ler de fulla petita	<i>Tilia cordata</i>
Trèmol	<i>Populus tremula</i>
Trèvol	<i>Trifolium sp.</i>
Trèvol campestre, fenarola	<i>Trifolium campestre</i>
Trèvol de prat	<i>Trifolium pratense</i>
Trèvol pudent	<i>Psoralea bituminosa</i>
Trevolet de prat	<i>Trifolium repens</i>
Tuia	<i>Thuja orientalis</i>
Ullastre de frare	<i>Phagnalon saxatile</i>
Ullastre, olivera assilvestrada	<i>Olea europaea var. sylvestris</i>
Vara d'or	<i>Solidago virgaurea</i>
Vern	<i>Alnus glutinosa</i>
Vidalba	<i>Clematis vitalba</i>
Vidiella	<i>Clematis flammula</i>
Violes	<i>Viola sp.</i>
Xiprer	<i>Cupressus sempervirens</i>
Xiprer dels pantans	<i>Taxodium distichum</i>
Xuclamel xilosti	<i>Lonicera xylosteum</i>